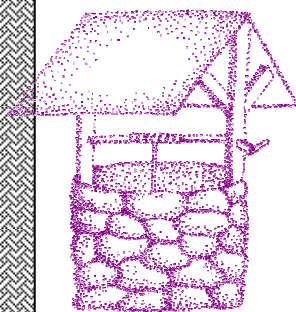

דמשק אליעזר

יו"ל ע"י וועד להוצאת כתבי ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

בן מוה"ר רבי יצחק נפתלי קנאפפלער זצ"ל, אבדק"ק טשילע יצ"ו, ומח"ס "קני המנורה"

ונכד הגה"צ ר' רפאל אהרן קנאפפלער זצוק"ל הי"ד, אבדק"ק טיניע, ומח"ס "מנורת אהרן"

גליון בדברי תורה ובהלכה ואגדה, פנינים יקרים לכבוד שבת קודש וכו' ובדברים העומדים ברומו של עולם

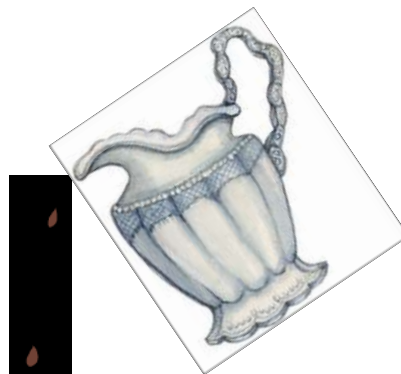
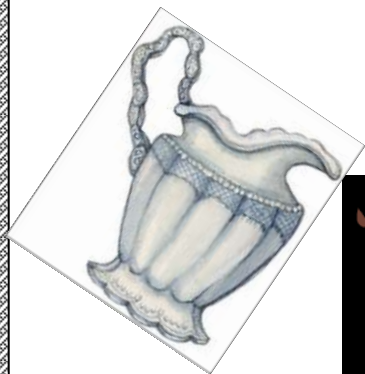
• עש"ק מקיץ, כ"ו כסליו - חנוכה תשפ"ה לפ"ק - שנה י"ב גליון ה' (רי"ח - 218) •

תוכן מפורט לכל עניני הגליון המוגדל מ"ד דפים - נמצא בדף הבא

הננו להודיע כי הגליון הזה [רובו ככולו] כבר נדפס על ידינו בשנת תשפ"א לפ"ק, אמנם היות כי בשנים האחרונים ניתוספו הרבה אברכים חדשים שלא ראו הגליונות הישנים, אמרנו לחזור ולאדפוסם אידרא הגליון הזה לכבוד חנוכה, כדי להנות בהם בני אדם.

פאערכת

נ.ב. ואי"ה בשנים הבאות נדפים שאר החלקים מהגליונות לחנוכה שיצא לאור על ידינו במשך השנים.

~ תוכן הענינים ~

של הגליון המוגדל לכבוד חנוכה - מ"ד עמודים

עמוד כ"ה: הערה לגליון "מעדני אשר" פר' ויצא / חולה שצריך לאכול ביום תענית אם יעשה "תענית הראב"ד".

עמוד כ"ו: הערה לגליון מעדני אשר בראשית תשפ"א – בענין אכילת דגים בשבת.

עמוד כ"ז–כ"ט: הערות לקונטרס "ישרים ושמחים", ובתוכו בענין כשרות המאכלים, ובענין נסיון המשרתים הערלים אם הם נאמנים או לא.

עמוד ל"ג–ל"א: בענין מה שמאחלים "א פריייליכען חנוכה", האם יש לזה מקור בחז"ל או בספרי קודש.

עמוד ל"ב: עוד בענין קושיית ה"בית יוסף" – למה נקבע חנוכה לשמונה ימים.

עמוד ל"ג–ל"ד: בענין למה נקראת קושי' הבית יוסף על שמו. ובו תשובות הרבנים הגאונים: הרה"ג ר' גבריאל צינער שליט"א, רב ומח"ס נטעי גבריאל, ברקלין ניו יארק; הרב צבי כהן שליט"א, רב שכונת אברהם, ואזור מערב בני ברק; הרב חיים הרטמאן שליט"א, חבר המערכת "נור התורה"; הרה"ג ר' שמואל דוד מויב שליט"א, בן הרב מבאלטימאר וצלה"ה; הרב ישעי' נפתלי כהן שליט"א, ר"מ בשיבת נייטרא; הרה"ג ר' משה שמעון בינעטה שליט"א, דומ"ץ דבהמ"ד זכרון יעקב יצחק דחסידי בעלזא – ספרינג וואלי ניו יארק, מח"ס משאת שבת ב' חלקים, מוכן ומזומן, וש"ס.

עמוד ל"ד–ל"ח: הערות לספר "פניני אבן יקרה".

עמוד ל"ט: תשובת הרה"ג ר' משה שמעון בינעטה שליט"א, בישוב הקושיא למה נקבע נסיון העקידה ע"ש אברהם ולא יצחק.

עמוד מ': הערות לגליון "נימוקי הלכה" – הל' קדיש.

עמוד מ"א–מ"ב: עוד בענין הקושיא, מדוע לא אמרו חז"ל "מבטלין ת"ת מפני הדלקת נר חנוכה".

עמוד מ"ג: כמה תירוצים לקושיית הב"י למה עושין שמונה ימי חנוכה מאחר שליום א' היה די שמן.

עמוד ג'–ד': בענין עשרה בטבת שחל בערב שבת – וקידוש בית הכנסת.

עמוד ה': בענין למה אין גבאי צדקה נותנים שמן להדלקת נרות חנוכה – כמו בליל פסח.

עמוד ו': בענין אם משיח יבוא באמצע ימי החנוכה, אם יחליפו לשיטת בית שמאי.

עמוד ח': עוד בענין הנ"ל – ובענין למה אין גבאי צדקה נותנים לעניים שמן לחנוכה.

עמוד ט': בדין כבתה – ובענין עשרה בטבת שחל בערב שבת קודש.

עמוד י': תשובת הרה"ג ר' חיים ישעי' קעניג ז"ל, אב"ד יאקע, ומח"ס שו"ת חוקי חיים י' חלקים.

עמוד י"א: תשובת הרה"ג ר' יעקב יצחק ניימאן ז"ל, אב"ד מחזיקי הדת מאנטריאל – ומח"ס שו"ת "אגודה באהלך".

עמוד י"ב: תשובת הרה"ג ר' משה אהרן ראזענטאהל ז"ל, רב ומו"צ דשכונת רוממה – ירושלים עיה"ק תובב"א.

עמוד י"ג–י"ד: תשובת הרה"ג ר' יצחק הערשקאוויטש שליט"א, אב"ד האליין ודומ"ץ דק"ק קלויזנבורג וויליאמסבורג מח"ס שו"ת דברי אור ה' חלקים, וש"ס.

עמוד מ"ז–מ"ז: בענין כבתה נר ההידור אם זקוק לה.

עמוד י"ז–י"ח: הערה על גליון "אלף המגן" לחנוכה.

עמוד י"ט–כ': בענין הנחת תפילין דר"ת מיד לאחר תפילת שחרית.

עמוד כ"א: מכתב מאחד הקוראים בענין הנ"ל.

עמוד כ"ב: הערה בספר דברי מהרי"א עה"ת.

עמוד כ"ג–כ"ד: מכתב בענין הנ"ל – המקור בחז"ל דאשה שאין לו בנים הימנה אינה בת זוגו.

בענין עשרה בטבת שחל בערב שבת – וקידוש בית הכנסת

הנה כתב המחבר בהלכות שבת (סימן רס"ט סעיף א') בדיני קידוש בבית הכנסת, וזה לשונו: נוהגין לקדש בבית הכנסת, ואין למקדש לטעום מיין הקידוש אלא מטעימו לקטן, דאין קידוש אלא במקום סעודה, ומעיקרא לא נתקן אלא בשביל אורחים דאכלי ושתי בבי כנישתא, להוציאם ידי חובתן, ועכשיו אף על גב דלא אכלי אורחים בבי כנישתא לא בטלה התקנה, וזהו טעם המקומות שנהגו לקדש בבית הכנסת. אבל יותר טוב להנהיג שלא לקדש בבית הכנסת, וכן מנהג ארץ ישראל. הגה: ונהגו לעמוד בשעה שמקדשין בבית הכנסת.

ובמשנה ברורה (סק"א) הביא שיש אומרים שיזהר ליתן רק לקטן שלא הגיע לחינוך, אבל המגן אברהם כתב בשם הפוסקים דמותר ליתן אפילו לקטן שהגיע לחינוך (היינו כבר שית כבר שבע כל חד לפום חורפיה), ואדרבה אם יתן רק לקטן שלא הגיע לחינוך יהיה ברכת המברך לבטלה, דהא לא הגיע לחנוכו בברכה. והביא עוד בשם האחרונים, דאם אין קטן שהגיע לחינוך בבית הכנסת אזי ישתה כשיעור רביעית שיהא חשוב במקום סעודה כמש"כ סי' רע"ג ס"ה ויוצא בזה, ויברך אח"כ ברכה אחרונה, ויחשוב בדעתו לצאת בקידוש זה, ומ"מ יכול אח"כ לחזור ולקדש בביתו להוציא בני ביתו וכמ"ש סימן רע"ג ס"ד, עכ"ל.

והנה איתא עוד בשולחן ערוך הלכות שבת (סימן רס"ג סעיף ג') שאם אין ידו משגת לקנות נר לשבת ולקידוש היום, נר שבת קודם. וכן אם אין ידו משגת לקנות נר לשבת ונר לחנוכה, נר שבת קודם משום שלום הבית, דאין שלום בבית בלא נר. והרמ"א הוסיף, שאם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש ולקנות נר חנוכה, עיין לקמן סימן תרע"ח (וט"ס בכמה דפוסים תרע"ה). ושם בהלכות חנוכה (סימן תרע"ח סעיף א') כתב המחבר: מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר שבת, יקנה נר שבת מפני שלום ביתו, ואם יש לו לשל שבת ואין לו לנר חנוכה וליין לקידוש היום, יקנה לנר חנוכה, משום פרסומי ניסא, עכ"ל.

ואקדים עוד דין אחד המבואר בהלכות שבת (סימן רע"א סעיף ד') דאסור לטעום כלום קודם שיקדש, אפילו מים. ואפי' אם התחיל מבעוד יום, צריך להפסיק שפורס מפה ומקדש וכו', ע"כ.

ובזה נבוא לחידושינו, דהנה קיבלנו כמה הלכות ומנהגים שראשונים ואחרונים מסרו לנו, ובכל מנהג ומנהג יש כמה וכמה טעמים נגלים ונסתרים, ובכן יש לומר עוד טעם חדש בהמנהג שנהגו לקדש בבית הכנסת, שהונהג כן לצורך שבוע כזאת שחל כעת (והוא רק פעם אחת בכמה שנים), שחל עשרה בטבת להיות בערב שבת, פעם שיש כמה אנשים חלושים בטבעם, ונפשם צמאה לשתות מיד אחר התענית, ואין להם כח להמתין עד שילך לביתו לביתו ויקדש, ורוצה מיד בצאת הכוכבים לשתות מים או לטעום כלום, וגם אין לו די יין להביא עמו קודם הזמן לעשות קידוש בבית המדרש לעצמו ואח"כ לחזור ולקדש בביתו, ולכן הנהיגו לקדש בבית המדרש לכל הציבור, ועיקר הטעם הוא כמו שכתוב בשו"ע, שתיקנו כן משום האורחים והעניים, אך יש לומר שהיה סיבה נוספת לזה, מפני הזקנים והחלושים שיוכלו לשתות או לטעום כלום מיד בצאת הכוכבים, ולא יצטרכו ללכת הביתה, ולהמתין כל כך (ובפרט שאסור להתענות בשבת דרך תענית, וראוי לקיים עונג שבת, שלא יהא שרוי בתענית אפילו שעה אחת בשבת קודש, כמו שהביא המג"א בסימן רפ"ח ריש סק"א בשם המהרי"ל הל' תענית)^א.

^א ואל תתמה על זה, שהרי רואים שחז"ל גזרו שלא לתקוע שופר בשבת וכן שלא ליטול לולב בשבת בסוכות על אלפי שנים על מיליאנים יהודים, מפני חשש שמא יהיה איש אחד שישכח וילך אצל בקי ויטלטל ד' אמות ברה"ר.

וידוע אני כי הקורא דברים אלו בזמנינו לא יבין שיהיה מציאות כזה שלא יהיה לאיש די יין לקדש פעמיים, אבל כן היה המציאות בשנים קדמוניות, כמו שיראה הרואה בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים בכמה וכמה מקומות, וידוע המעשה שמספרים על אחד מן הגדולים (כמדומה על הגאון ר' ישראל סאלאנטער זצ"ל, או על אחד משאר גדולי ישראל) שבא אצלו איש אחד מבני קהילתו לשאול אם יכולין לקיים מצות ד' כוסות בליל פסח עם חלב, ואמר לו שהוא שאלה גדולה, והיות שאינו יכול לעיין כעת, מסר לו סכום כסף גדול לקנות יין, ופטרו לשלום. ושאל אותו בנו, אבי, והלא מחיר היין אינו כל כך, ולמה נתת לו כל כך כסף. וענה לו אביו, דע בני, אם איש הלזה בא לשאול אם יכולין לקיים ד' כוסות עם חלב, זאת אומרת שגם בשר ליום טוב אין לו, ולכן נתתי לו די כסף לקנות כל צרכי יום טוב. וכהיום הזה ב"ה אכשור דרי, ואין צריכים לזה, אבל בשנים קדמוניות היה הדחקות גדול מאוד, ואם כן יש לומר עוד טעם על הענין שקידשו בבית הכנסת, וממילא נשאר המנהג הזה עד היום בכמה מקומות.

וגם אני שמעתי מאיש אחד שהיה דר באותו כפר שזקיני הגה"צ ר' רפאל אהרן קנאפפלער זצ"ל היה האב"ד שם קודם המלחמה [הנקרא טיניע], והיה ידוע לאנשים שאם היו רואים אותו מטייל לפני הבימה"ד סביב סביב, היו יודעים שאיזה דבר חסר לו מצרכי שבת, ובדרך כלל היה חסר לו יין, כל כך היה הדחקות בימים ההם.

וכן שמעתי מאחד מידידי מה שאירע לזקיני הרה"ח ר' אפרים מנחם בערקאוויטש ז"ל, שפעם אחת מצא אותו ידידו בערב שבת קודש ודאגה על פניו, וכששאלו למה פניך רעים היום, אמר שאין לו על צרכי שבת, וחשב ממי יכול לילך וללות על צרכי שבת, ועשה החשבון שכבר לזה מכל העיר, ואין לו היכן לפנות רק על ה' ישליך יהבו, כל כך היה הדחקות והעניות בימים ההם.

*

ואגב אציין לדבר נפלא שהביא הבאר היטב (אות ג) כי המהרי"ל היה נוהג לקנות יין לקידוש ולהבדלה בבית הכנסת, ע"כ. והוא המהרי"ל אבי כל בני אשכנז, שאנו נגררים אחריו בכל המנהגים של אבותינו ורבותינו, ומי לנו גדול ממנו, שהרמ"א נמשך אחריו בכל מקום, והוא קנה הזכות ליתן היין לקידוש ולהבדלה בבית הכנסת.

ואגב אציין מה שמעתי מאת הרה"ג ר' בניציון הכהן שטראסער שליט"א אב"ד נייטרא ב"פ, בשיעוריו להלכות שבת (בשבת קודש פר' ויגש העעלל"ט) שנמצא בספרים שפרנסת המהרי"ל היה ע"י שדכנות, מפני ששמעו הולך בכל המדינות, והיה שולח אגרות ומכתבים לזווג זיווגים, וכל אחד נשמע אליו, שידעו שכוונתו לשמים, והיו משלמים לו עבור השדכנות, ומזה נתפרנס.

ואגב אוסיף עוד דבר פלא שראיתי פעם, כי כשבאו לשאול את המהרי"ל על הנערה, והיה מגיד שבחה, היה אומר שהוא מכיר אותה. ועל שאלת התלמידים מתי ראה את הנערות, אמר להם שמנהג בני המקום כשנולד בת הם מביאים אותה אלי לברכה, ואז אני רואה כל בנות העיר, וממילא יכול אני לומר שראיתי את הנערה בעצמי, ודפח"ח. ומוזה תבין גודל מעלת השפעה כשהולכים אצל הצדיק להתברך, שאפילו אחר עשרות שנים זכתה ע"ז לשידוך טובו.

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

יום עש"ק לסדר ויחי יום צום עשרה בטבת שנת תשע"ד לפ"ק

בענין למה אין גבאי צדקה נותנים שמן להדלקת נרות חנוכה כמו בליל פסח

שאלני ידידי הרה"ג ר' בנימין בערקאוויטש שליט"א, למה לגבי ארבע כוסות בליל פסח מצינו במשנה ריש פרק ערבי פסחים (פסחים צט): "אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי", ופירש הרשב"ם: ולא יפחתו לו. גבאי צדקה המפרנסין את העניים וכו'. ובפשטות הטעם משום פרסומי ניסא, וא"כ יש לעיין למה בחנוכה לא מצינו דין כזה שיצטרכו ליתן לעניים שמן להדליק נר חנוכה משום פירסומי ניסא.

ואמנם בביאור הלכה (ריש סימן תרע"א ד"ה ואפילו עני וכו') כתב וז"ל, הרב המגיד כתב דהרמב"ם למד כן מדין ד' כוסות דזה וזה הוי משום פרסומי ניסא, ולפי זה נראה דהגבאים מחוייבים ליתן לו נרות להדליק כמו בד' כוסות. מיהו אם לא נתנו לו צריך לעשות כמו שכתוב בשו"ע, וכן הדין בד' כוסות, מיהו נראה דאין צריכין ליתן לו כ"א נר אחד בכל לילה דהיינו נר איש וביתו דיותר הוי מן המהדרין ואין חיוב ליתן לו [חמד משה], עכ"ל. אבל מכל מקום מסתימת לשון השו"ע לכאורה לא משמע כן, ולא הוזכר חידוש כזה בשום פוסק מפוסקים הקדמונים, והדבר צריך ביאור.

*

ואמרתי ליישב כמה אופנים כיד ה' הטובה עלי:

א [בחג הפסח יש הרבה הוצאות, מלבד הד' כוסות, ולכן נהגו ליתן מעות חיטין וקמחא דפסחא, ועל כן נותנים גם לד' כוסות, משא"כ בחנוכה שאין ההוצאות גדולות כל כך, לא הנהיגו כן, או עכ"פ לא הזהירו ע"ז כיון שאינו מצוי כל כך.]

ב [י"ל דעיקר התקנה היה על מצות עשה מדאורייתא דאכילת מצה, וכמו שתיקנו ע"ז מעות חיטין וקמחא דפסחא, והוא המצוה עשה דאכילה מה"ת היחידית שנשארו לנו, וכמו שכתב החתם סופר ז"ע בתשובתו הידוע, ולכן כל הנלוה אליו אף מצוה דרבנן כשתיית ד' כוסות של יין, כעין דאורייתא תיקון שיתנו לו גבאי צדקה, משא"כ בחנוכה שכל עיקרו דרבנן, לא תיקנו כך.]

ג [בליל פסח אי אפשר לצאת מצות ד' כוסות, רק ביין, ואם יקדש על הפת דהיינו המצות לא יצא ידי חובתו. משא"כ בחנוכה שאין צריך להיות לו דווקא שמן זית, ויכול לצאת גם בשאר שמנים או בנרות של שעוה, אינו מצוי שלא יהיה לו, ועל כן לא תיקנו על כך.]

ד [בליל פסח, הגם שמצות ד' כוסות צידדו התוס' שם שאין צריך ליתן לכאו"א, ואולי סגי רק בראש המשפחה, אבל שאר מצות הלילה, אכילת מצה ומרור וכו', מוטל על כאו"א, ולכן תיקנו ליתן לעניים, משא"כ בנר חנוכה שיכולים לצאת ידי חובתו בנר אחד לאיש וביתו, וגם יכול להשתתף בפריטי אם הוא אכסנאי, ולכן לא תיקנו.]

בענין אם משיח יבוא באמצע ימי החנוכה אם יחליפו לשיטת בית שמאי

אל מעלת כבוד ידידי ורב חביבי, הרב המופלג ומופלא בתורה, חרוץ ושנון, ירא וחרד על דבר ה' ותורתו, פאר המעלות והמדות, כש"ת

מוה"ר גמליאל הכהן ראבינאוויטש שליט"א

מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים

לנכון קיבלתי את בקשתו, בזה הלשון: "לכבוד חנוכה תכתבו לי תשובה יפה בזה בבקשה. אם יבוא משיח באמצע ימי החנוכה כיצד ינהגו, האם יעברו באמצע ימי החנוכה להדליק בסדר של פוחת והולך כדברי בית שמאי? והאם יתחילו משמונה?".

והנה אז בימי החנוכה הייתי מרוד מאוד ולא הגעתי להעלות הרהורי לבי על הכתב, וכעת מצאתי את מכתבו, ושנסתי את מתני להשיב ולו בקצרה.

הנה בכמה דברים מציינו בחז"ל שאם התחילו אין מפסיקין, וכגון לענין מלאכה לפני תפילת מנחה (שבת פ"א מ"ב) לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין ואם התחילו אין מפסיקים, וכן במס' תענית (פ"ב מ"י) אין גוזרין תענית על הצבור בראש חודש בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל, ובמס' ברכות (דף י"ט.) אין מוציאין את המת סמוך לקריאת שמע ואם התחילו אין מפסיקין, ובמס' שבת (דף י"ט.) באותו דף שבמס' ברכות הניל) אין צרין על עיירות של נכרים משלשה ימים קודם לשבת ואם התחילו אין מפסיקין, וכן מציינו בעוד הרבה דברים. וא"כ יש לומר דהוא הדין בנידון דידן, כיון שכבר התחילו לעשות כשיטת בית הלל, לא יפסיקו באמצע לעשות כשיטת בית שמאי.

ובדרך רמז יש לומר עוד, שאמרו חז"ל לגבי נס חנוכה "לשנה הבא קבעום", כי באותו שנה אין משנים מן המנהג.

ובזה אצא ואומר שלום רב

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

יום א' לסדר והיה עקב תשמעון תש"פ לפ"ק

נ.ב. נא לסלוח לי על האיחור, וידוע פתגם העולם "בעסער איינמאל ווי איידער קיינמאל".

תשובת הרה"ג ר' גמליאל הכהן ראבינאוויטש שליט"א למה אין עושין פשרה במחלוקת בית שמאי ובית הלל בהדלקת נרות חנוכה

ב"ה

למרו הגה"צ רבי אלכסנדר אליעזר שליט"א

על השאלה היפה

נראה שרצו לפסוק הלכה כבית הלל ולהיות מעלין בקודש, ולהורות הדרכה לעבודת ה' שתמיד יתעלה יהודי יותר ויותר, ולא יישאר לעמוד במקום אחד בעבודת ה' יתברך, ולכן לא תיקנו להדליק שמונה בכל יום בחנוכה, שזה מורה שנשאר אותו דבר בעבודת ה', אלא תמיד בכל יום צריך להתעלות יותר ויותר, ודו"ק היטב ונפלא ב"ה.

בברכת כהנים באהבה כעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס "גם אני אודך", ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

עוד מכתב בענין הנ"ל

אל מעלת כבוד הרה"ג ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א
עורך הגליון הנפלא "דמשק אליעזר"

ראיתי בגליון דמשק אליעזר לפרשת ויצא תשפ"א, ששאל למה אין עושין פשרה במחלוקת בית שמאי ובית הלל בהדלקת נרות חנוכה. ולענ"ד נראה הטעם פשוט, דהתם במזוזה הוא מחלוקת הראשונים, ולא רצו להכריע נגד אחד מהם, ולכן עשו פשרה באופן שיתרצה לכל אחד, דבאופן שהוא באלכסון יש לומר שהוא מושכב ויש לומר שהוא עומד, ויתכן שכו"ע מודו דבכה"ג יוצא ידי חובתו. משא"כ בנרות חנוכה דלא שייך לעשות פשרה שיהיה טוב לשניהם כדוגמת מזוזה, ולכן על כרחך צריך לעשות כדעת בית הלל.

יעקב יהושע ענגלענדער

מלומדי כולל תורה ויראה דרב"י מסאטמאר וומסב"ג

עוד בענין הנ"ל – ובענין למה אין גבאי צדקה נותנים לעניים שמן לחנוכה

אל מעלת כבוד הרה"ג ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

עורך הגליון הנפלא "דמשק אליעזר"

א] ראיתי בגליון לפרשת ויצא תשפ"א, שאלה למה אין גבאי צדקה נותנים שמן להדלקת נרות חנוכה כמו בליל פסח. ונראה לומר בפשיטות, דשאני התם דעיקרו מדאורייתא, ובפרט מצות אכילת מצה, והכל טפלים לו, ולכן נותנים מעות חיטין וגם יין לד' כוסות, משא"כ בנרות חנוכה שעיקרו דרבנן.

ב] ובענין למה אין עושין פשרה במחלוקת בית שמאי ובית הלל בהדלקת נרות חנוכה, נראה הטעם פשוט, דהתם במזוזה הוא מחלוקת הראשונים, ורצו לצאת כל השיטות, ולכן עשו פשרה שבאופן זה יהיה טוב אליבא דכו"ע. משא"כ כאן דבית שמאי במקום בית הלל אינו משנה, וכבר יצא הבת קול דהלכה כבית הלל, אין צריך לעשות פשרה כדי לצאת גם שיטת בית שמאי.

ג] ואגב הנני לשאול מעכ"ת קושיא על חנוכה, ששמעתי זה עידן ועדנים, אולי יואיל בטובו ליישבו כדרכו הטוב. דהנה קושיית הב"י הידוע הוא מה היה הנס ביום הראשון, ולכאורה יש להבין איך למד הב"י לעת קושייתו (בהוא אמינא), מה היה המציאות בשמן שמצאו שדלק לשמונה ימים, איך נעשה הנס שהספיק ליותר מיום אחד, דלכאורה עכצ"ל אחד מן הג' תירוצים שכתב כדי לבאר איך נעשה הנס, וממילא מיושב הקושיא. ומשמע לכאורה שלמד באיזה אופן שיובן המציאות איך נעשה הנס, אבל מכל מקום לא יהיה נס ביום ראשון, ויש להבין מה הוא.

והנני מקוה לקבל ממנו תירוצים לקושיא זו.

מרדכי גרינפעלד

מלומדי כולל תורה ויראה דרב"י מסאטמאר וומסב"ג

ביאור במחלוקת ב"ש וב"ה

כתב בתולדות יעקב יוסף בהא דפליגי בית שמאי ובית הלל בנר חנוכה, דבית שמאי סבירא ליה פוחת והולך, ובית הלל סבירא ליה מוסיף והולך וכו' (שבת כא:), והנה קיימא לן אלו ואלו דברי אלוקים חיים (עירובין יג:), ואיך יובן זה כאן.

ונראה דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דכתבתי כי האדם הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו (בראשית כח יב), רוצה לומר, כשהוא סובר שהוא רחוק מהשם יתברך והוא מוצב ארצה והוא מן היורדים, הוא קרוב להשם יתברך וראשו מגיע השמימה. וכשסובר שהוא קרוב להשם יתברך, וראשו מגיע השמימה והוא מן העולים, אז הוא רחוק מהשם יתברך ומוצב ארצה, והוא מן היורדים וכו', וק"ל. ובזה יובן ענין נר חנוכה, אם נראה לו שפוחת והולך אז הוא מוסיף והולך, וכשנראה לו שמוסיף והולך, אז הוא פוחת והולך, וק"ל.

בדין כבתה – ובענין עשרה בטבת שחל בערב שבת קודש

בקידה חמש מאות ומודים דרבנן אפתח בשלימותא קדם האי גברא רבא, שרגא דדהבא, מרגניתא טבא, נודע ומפורסם, גן ההדסים, ערוגת הבושם, על ישראל הדרתו, כבוד שמו תפארתו

הרב הגאון מוהר"ר וכו' שליט"א

אחדשת"ה בכבוד הראוי. הנני בזה לפני כבוד רום הדר"ג שליט"א, על מה שנתעוררתי ביומין דחנוכה העעל"ט, בנוגע מה דקי"ל בשו"ע דכבתה אין זקוק לה, ואם נכבה הנר חנוכה אינו זקוק להדליקו שוב. אמנם שמעתי דבר חידוש בשם אחד מגאוני דור הקדום נ"ע דזה רק אם נכבו כולם, אבל אם כבה רק נר אחד ונשארו האחרות, באופן שהרואה יוכל למעות שהבעה"ב קיים המצוה לשיטת המהדרין, ולא לדעת המהדרין מן המהדרין, אז יהיה הבעה"ב זקוק להדליקו שנית. – ונמצא לפי זה שיש חומרא יתירה בהידור מצוה מאשר בהמצוה בעצם, שבהמצוה אינו זקוק להדליקו, ובההידור זקוק להדליקו.

והנה מתחילה נפשי בשאלתי אם באמת נקמינן כך להלכה, ורצוני לדעת חו"ד של כהד"ג שליט"א בזה. אמנם בנוסף מצאתי בזה לכאורה ראיה מפוארה למה שהבאתי בספרי ישכר מצוה, דבהידור מצוה שפיר מקבלים שכר בהאי עלמא, ונמצא שמצינו בעוד מקום שההידור יש לו יתרון על המצוה בעצם, כי על המצוה אין נותנים שכר בהאי עלמא, ועל ההידור שפיר נותנים שכר.

(ב) עוד נתעוררתי בעשרה בטבת העעל"ט שחל בערש"ק, והנה נפשי בשאלתי מול כהד"ג שליט"א, היות שענין תוספות שבת הוא דאורייתא, ונמצא שתיכף בכניסת השבת כבר מוטל עליו החיוב של סעודת שבת, ועי' בסימן רמ"ט ס"ד ובמ"ב שם סק"ב דאחר יציאתו מביהכ"נ יכולין לאכול אף כשמתענה [בתענית יחיד], וא"כ לכאורה האיך יכולה תענית דרבנן של עשרה בטבת לדחות החיוב של סעודת שבת שכבר מוטלת עליו מדאורייתא להרבה פוסקים, ולפי"ז למה לא יוכלו לגמור התענית אם יצאו מביהמ"ד בשעה מוקדמת, מכיון שכבר התחילה הזמן של תוספות שבת, שהוא ג"כ דאורייתא לכמה פוסקים.

ועוד זאת אדרוש לשאול בדבר ה', שמי שנוהג א"ע תמיד בשיטת ר"ת, האם יכול לסמוך עצמו כשחל בערש"ק שיקדש תיכף אחר יציאתו מביהכ"נ כנ"ל, אף שעדיין לא הגיע הזמן של שיטת ר"ת, שכבר מוטל עליו החיוב של ב' דאורייתא, מטעם תוספות שבת וסעודת שבת, או צריך לנהוג כמנהגו תמיד לחכות על שיטת ר"ת.

ובזה אצא ואען ואומר שים שלום טובה וברכה וכל טוב סלה.

החותם בברכה ומשתחוה מול כבוד הדר"ג שליט"א

אלכסנדר אליעזר קנאפלער

תשובת הרה"ג ר' חיים ישעי' קעניג ז"ל

אב"ד יאקע, ומח"ס שו"ת חוקי חיים י' חלקים

לכבוד אהובי ידיד נפשי חו"ב יורד לעומקה של הלכה תלמיד ותיק

מו"ה אלכסנדר אליעזר קנאפפלער נ"י

ברו פארק יע"א

אחדשה"ט באהבה, מכתבו הגיעני, והנני במענה לשאלותיו. ע"ד שהביא לנו הלכה בשם גדול אחד, ולמרות שהלכה זו אינו, וגם לא גילה לנו מבטן מי יצאו הדברים, אנסה להבין החידוש ולפרק אותו. וז"ל: דאף דקי"ל בנר חנוכה כבתה אין זקוק לה דהדלקה עושה מצוה והעיקר שיתן שמן בנר שידלק כשיעור שנתנו חכמים ובו יצא ידי מצוה, זה רק אם כל הנרות כבוי, אבל אם כבתה רק נר אחד ונשארו האחרות, באופן שהרואה יחשוד את המדליק שקיים המצוה להמהדרין שהוא נר איש וביתו ולא למהדרין מן המהדרין, באופן זה זקוק לו, ע"כ בערך השאלה שהעתקתי ממכתבו.

אכן כל השאלה הוא שלא בדקדוק, ד"מ אם ביום שלישי דחנוכה כבה נר אחד, ונשארו שנים דולקות, הלא הרואה יראה בחוש שהדליק ג' דאטו בשופטני עסקינן שיעשה לא כמר ולא כמר, להדליק ביום ג' דחנוכה שני נרות, וכן בכולם, ולא משכחת השאלה בציוור שמעלתו מצייר אלא ביום ב' דחנוכה דאז כשכבה נר אחד, יש לחשוש לפי שיטת אותו גדול שיחשוד אותו שאינו מהמהדרין מן המהדרין.

אכן גם זה אינו מכמה טעמים. א. דאיתא ש"ס ערוכה במסכת זבחים דף מ"ח ע"ב דלא מצינו שהטפל יהא חמור מן העיקר כו' ודין זה נוהג גם במצות דרבנן כדאיתא בתוס' פסחים דף ל"ח ע"א ד"ה רבי יהודה וכו' [ועי' בלקח טוב. לפי"ז עומד הקושיא לעיננו, איך אמרו כבתה אין זקוק לה, הו"ל ליחוש לחשדא כאשר אמרו שבת דף כ"ג ע"א אמר רב הונא חצר שיש לה ב' פתחים צריכה שתי נרות, ומסיק הש"ס משום חשדא עיי"ש, דאמרי כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק וכו' והלא אף ברוח אחת נמי ניחוש לחשדא, כלומר היכי שהדליק ונתן שיעור שלם בתוך הנר, אלא שתיכף נכבה הנר אחר ההדלקה, יצטרך להדליק משום חשדא, אלא עכ"ח כיון שחכמים אמרו שיצא ידי מצוה כיון שהדליק כהוגן ונגמר המצוה לא חששו לחשדא, ה"נ כיון שקיים המצוה בהדלקה שוב אין כאן ענין חשדא. והא דחששו שידליק לכתחילה בשני פתחים כשהפתחים הם בשני רוחות, כנפסק בשו"ע כסימן תרע"א סעיף ח', חלות החשדא הוא על שעת הדלקה ממש, כמשמעות לשון המשנה ברורה ס"ק נ"ב, הרי ברור שכיון שהדליק כדן המהדרין מן המהדרין ונכבה הנר איסתלק הענין של חשדא, ושוב לא נייעור, ע"כ מיניה וביה שאמרו כבתה אין זקוק לה שדי ביה נרגא.

ב) דלשון הש"ס מוכיח דלא חיישינן לחשדא דמהדרין מן המהדרין, אלא במקום שיש לחשודו שלא הדליק כל עיקר, דז"ל הש"ס בדף הנ"ל ואמרי כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק, הרי דחששו רק בשלא הדליק כל עיקר.

ג) עי' בשו"ת כתב סופר האו"ח סימן קל"ה שהעלה דנר אחד תקנו לזכר עיקר הנס, והתוס' הוא רק למספר הימים ואינו מגוף המצוה כי ע"כ העלו רוב הפוסקים דאין מברך על התוס' היכי שמתחילה לא היה לו שמן

אלא לעיקר הנר, ושוב הביאו לו שמן על התוספ' עיי"ש, א"כ חשדא מנין וד"ל.

בנידון י' בטבת שחל בערש"ק הלא הלכה פסוקה בשו"ע סימן רמ"ט סעיף ג' בהג"ה בת"צ ישלים והכי נהוג, והוא מש"ס עירובין מ"א ע"ב. וידוע שיטת רב האי גאון דאלמלי חל י' בטבת בשבת היו מתענים בו, דכתיב ביה בעצם יום הזה, ובזמן שיטת ר"ת בודאי יוכל להקל משום כבוד השבת וק"ל.

ואחתום בכרכה ידיך דוש"ת בלוג"ח כל הימים

בי שבט תשנ"ז לפ"ק

חיים ישעי' קעניג

תשובת הרה"ג ר' יעקב יצחק ניימאן ז"ל

אב"ד דקהל מחזיקי הדת בעיר מאנטריאל – ומח"ס שו"ת "אגורה באהלך"

שוכט"ס אל כבוד ידידי הרבני יקר ערך מו"מ בתוויר"ש רודף צדקה וחסד בנן של גדולים וכו'

מו"ה אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

אדשוכ"ט בכבוד. את מכתבו מפרשת שמות קבלתי על נכון. הנה מה שכתב בשם גאון אחד שאף שלהילכתא כבתה אין זקוק לו, היינו דוקא מי שאינו מדליק רק נר אחד הוא וביתו, אבל אם הוא מן המהדרין מן המהדרין אז כבתה זקוק שלא יטעו שהוא רק מן המהדרים.

הנה מה אוכל להגיד, כ' כותב בשם איזה גאון, ואיך אני יכול לחלוק עליו, אבל זאת יכול אני לומר שאינו מבין. ל"מ לפי מה שאנו מדליקין בפנים וב"ב ידעו שהוא מן המהדרין מן המהדרין, אלא אפילו בזמן הגמרא שהיה פרסום הגם להולכים בחוצות, ג"כ קשה להבין דא"כ האיך יתקיים ההלכה כבתה אין זקוק לו, הלא יחשדו אותו שהוא בכלל לא הדליק, אלא ודאי צ"ל שע"ז לא חששו כי רואים שהמנורה עומד מוכן עם שמן ופתילה יבינו שנכבה וכבתה אינו זקוק לו. ועוד לא הבנתי, וכי שייך ע"ז חשד שהוא אינו מן המהדרין מן המהדרין, הלא חכו"ל אמרו יותר רק שאתה יכול להדר עוד יותר, אבל לא שיחשב לעבירה אם אינו מהדר.

ואודות מה שכ' תמה למה משלימים התענית ב"י טבת שחל בערש"ק הלא תוספות שבת הוא דאורייתא, יעין סימן תק"ן בב"י שהביא בשם אבודרהם שאם היה חל י' טבת ביום השבת לא היה נדחה כמו י"ז בתמוז וט' באב כי כתיב בקרא [יחזקאל כ"ד] סמך מלך בכל בעצם היום הזה, כי יש כח לחכו"ל לגזור מה שרואים לנחוי, אפילו לדחות מצוה מן התורה בשב ואל תעשה כמו ששופר נדחה אם חל בשבת.

באמת בב"י מביא שיטת הרד"א שדי להתענות עד שתשקע החמה, אבל להלכה מבואר בסימן תקס"ב להמתין עד צאת הכוכבים.

והגני בזה ידידו דושה"ט בכרכת כל טוב

יום ג' ו' שבט תשנ"ז לפ"ק

יעקב יצחק ניימאן

תשובת הרה"ג ר' משה אהרן ראזענטאהל ז"ל

רב ומו"צ דשכונת רוממה – ירושלים עיה"ק תובב"א

יום ה' לסדר תביאמו ותטעמו בהר נחלתך ט"ז בשבט תשנ"ז

מע"כ ידידינו הדגול הרה"ג המובהק חובר חיבורים מחוכמים, צנמ"ס, פאר מקדושים כש"ת
מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

עמרת שלומים וזר ברכות מציון.

יקרת מכתבו קבלתי, והנני להשיבו בקצרה.

לשאלתו הראשונה, הנה כת"ר לא ציין לי שמו של אותו גאון שאמר זאת, ואנכי לא שמעתי ולא נודע לי כזאת. מה שכן מובא בביאור הלכה סימן תרע"ג ס"ב, דבעינן שבעת ההדלקה יהיה כל הנרות דולקין, לפי חשבון הימים, ואז נחשב למהדר מן המהדרין, וע"כ אם כבתה אחת קודם שהשלים ההדלקה, צריך לחזור ולהדליקה.

וכוונתו דבעת הדלקתו, אז בעינן קיום למהדרין מן המהדרין, ולכן אם נכבה אז אחד או שנים או כולם, צריך לחזור ולהדליק, כי עדיין עסוק בהדלקה, ואז בעינן שיהא נחשב למהדרין מה"מ, אבל אחר שגמר והשלים מצות ההדלקה, אם אח"כ נכבה א' או יותר, או אפילו כולם אין זקוק לה. ובכה"ל שם מוסיף: ודע עוד שמה שאמרו אינו זקוק לה, אפילו כבו כולם, דלא בעינן פרסומי ניסא רק בעת ההדלקה.

ובאמת בכך יש לתרץ מה שרבים מקשים מדוע כבתה אין זקוק לה, וזה אפילו תיכף בתוך שיעור הזמן, ולמה לא נחוש מפני החשד שיחשדוהו שלא הדליק כמו בבית של ב' פתחים, אלא שכל החשד הוא רק בעת קיום מצות ההדלקה, וכיון שהדליק כדון, ונכבה אח"כ, תו לית לן למיחש יותר, וכמו שנתבאר.

ב) נידון עשרה בטבת שחל בעש"ק, אם מותר לגמור התענית ולהפסיקו בצאתו מביהמ"ד ולקדש ולאכול מיד. הנה מבואר להדיא בשו"ע ורמ"א סימן רמ"ט ס"ד, דלפי דעת מרן הב"י בשו"ע אף בתענית יחיד, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, רק אם התנה בתענית יחיד בעת קבלת התענית, רק עד שישלימו הציבור תפלתם.

אבל רבינו הרמ"א, אחר שהביא דעת י"א דלא ישלים, רק מיד שיוצאים מביהמ"ד יאכל [ול"א אף בתע"צ] פסק דבתענית יחיד לא ישלים, ובתענית ציבור ישלים, והכי נהוג. וכך פסק במ"ב ס"ק כ"א, דבת"צ חמירא מזה, וצריך להשלים כדון, ואפילו תנאי לא מהני, דלאו בדידיה תליא מילתא עיי"ש. והוא מדברי הרמ"א, א"ר ותוספות שבת.

ומי יבוא אחר המלך מלכי רבנן אבירי הפוסקים שקבלנו הוראותיהם, וכן פסקו בשו"ע הרב, וכ' דאף בתענית צדיקים או המתענה בער"ה א"צ לדחות התענית מפני כבוד השבת, לפי שאיסור זה שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, איסור קל הוא, וכן מבואר בפר"ח ר"ס רפ"ז.

ויתכן לומר דזה יהיה תלוי בסברות שנחלקו המהרש"ל והט"ז בסוף הלכות סוכה, דהמהרש"ל דן בדברי רבי מעביל, דלא היה אוכל בכניסת יום שמיני עצרת על הלילה, דא"כ היה צריך לברך לישב בסוכה, כיון שעדיין הוא יום, ומביא המהרש"ל ראיה לזה, וכותב, דאין לומר דכיון דמוסיף מחול על הקודש א"כ כבר עבר היום, דזה אינו, דנהי דמוסיפין בתפילה דרב צלי וכו', אבל לא לעשות לילה וכו' דאכתי יום הוא. אבל בטו"ז שם הרבה להשיג על המהרש"ל, ובתוך דבריו כתב דבודאי מי שמוסיף מחול על הקודש הוא עושה ע"פ צווי תורתנו כבר חלף והלך ממנו חובת היום, מה שהיה עליו קודם זה, והוי כמו בלילה ממש ע"ש.

ולכאורה מבואר דלדברי המהרש"ל אין בקבלת שבת משום דין לילה ונשאר עליו כל חובת היום כמו בקודם, ולפי"ז צום י' בטבת עדיין עליו, אבל לפי דברי הט"ז נפקע ממנו כל חובת יום שעבר ע"י קבלת שבת, ואולי גם לענין

הצום. ויתכן דיש לחלק, וקי"ל בכל מקום דבעינן לילה כגון בליל פסח דכתב בערב תאכלו מצות, אי אפשר לקדש לפני לילה עיי"ש בפוסקים, ובהסברו של הגאון רבינו חיים הלוי דתוספות יו"ט לא מקרי לילה וכמשנ"ת. אבלל מסקנת הפוסקים כמ"ש דבתענית ציבור צריך להשלים עד צאת הכוכבים כדעת הפוסקים, ואף כשזה קצת ענוי בכניסת השבת, הרי כ' בשם אבודרהם ורבינו ירוחם דאם היה חל י' בטבת בשבת, היו צריכים להתענות משום דכתיב ביה בעצם היום הזה, כמו שכתוב ביוהכ"פ, ולכך אין לחשוש מזה, ומשלימין לתוך השבת.

ג) לשאלתו השלישית מי שנוהג עצמו תמיד כשיטת ר"ת, אם יכול לסמוך ולקדש תיכף אחר יציאתו מביהכנ"ס, אף שעדיין לא הגיע זמן ר"ת, הנה לא פירש לן כת"ר אימתי זמן יציאה מביהכנ"ס. אולם לפי האמור לעיל דבעינן צאת הכוכבים, הנה האריך גאון ומופת דורינו הגר"מ פיינשטיין זצ"ל באגרות משה או"ח ח"ד סי' ס"ב, דאלו הנוהגים כר"ת, דאף שביוראפ היה הזמן ע"ב דק אחר השקיעה, ויש שהחמירו עד צ"ו מינוטין, אבל ברוב ערי אמריקא אחרי חמישים מינוט אחר השקיעה, כבר כל השמים מלאה כוכבים, והוא חושך כאמצע הלילה. ולפי"ז לפי הדין היה אפשר להתיר במוצש"ק לאחר השקיעה אחר ג' מינוט לאלו הממהרין לאיזה צורך, אבל לכתחילה מן הראוי לאחר יותר מן הדין אף שכבר מותר, מהראוי להמתין עד ע"ב מינוט.

אבל בסוף הסימן כתב לענין גמר תענית דרבנן יש להקל למי שקשה להתענות שיאכל אחר ג' מילין ורביע שהוא אחר מ"א מינוט, ויתפלל ערבית קודם, באופן שיגמרו אחר מ"א מינוטין. ומי שקשה יאכל אחר מ"א מינוטין, ומי שלא קשה לפניו יחכו עד חמישים מינוט, אלו תו"ד של האגרות משה, וכך נראה לסמוך ע"ז. והנראה לענ"ד כתבתי.

אלו דברי עני המהפך בהררי הלכות, דוש"ת ומעתיר ומצפה לישועת ישראל בקרוב.

החותם בכל הדרת הכבוד וברוב ברכות.

משה א. רוזינטל

ח"פ רוממה בתוככי ירושת"ז

תשובת הרה"ג ר' יצחק הערשקאוויטש שליט"א

אב"ד האליין ודומ"ץ דק"ק קלויזנבורג וויליאמסבורג מח"ס שו"ת דברי אור ה' חלקים, וש"א"ס

ישפות שלום וברכה לכבוד הרב המופלג בתורה ובחסידות בנש"ק

מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

בעמח"ס שכר מצוה ועוד

אחדשה"ט. ע"ד שאלתו בהאי שתא שחל תענית עשרה בטבת בעש"ק, אם מי שנוהג תמיד כשיטת ר"ת בזמן צאת הכוכבים, אי מחוייב להתענות עד אותו זמן, דהא סעודת שבת שחל בתוספות שבת הוא דאורייתא, ואיך יכול חיוב תענית דרבנן לדחותו.

תשובה: איתא במס' עירובין [דף מ' ע"ב] מה לי ליכנס לשבת כשהוא מעונה וכו' ונפסקה שם [דף מ"א ע"ב] הלכה שמתענה ומשלים, ובמרדכי ספ"ג כתב שרבינו יצחק עשה מעשה רב בעשרה בטבת שחל בערב שבת ומעם לפני השבת שאע"פ שאמרו מתענה ומשלים, היינו אם רצה לעשות כן רשאי, אבל יותר טוב שלא להשלים כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה ולכן אם יצאו הציבור מביהכ"נ מבעוד יום רשאים לאכול מיד שכיון שכבר התפללו הרי קבלו שבת עליהם. וכ"כ הרשב"א והריטב"א שם בשם רבינו יצחק ושזהו 'מצוה מן המובחר' כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, וכ"כ עוד ראשונים, הרי דהא דאמרו שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, זהו רק מצוה מן המובחר, ולכן ס"ל לכמה ראשונים, רוקח סימן ר"י, ראבי"ה תענית סימן תתנ"ח ועוד, דמחוייב להשלים עד צאת הכוכבים, כיון שמחוייב להתענות לא חיישינן להא שנכנס לשבת כשהוא מעונה.

הנה הרמ"א או"ח סימן רמ"ט סעיף ד' הכריע דבתענית יחיד לא ישרים, אבל בתענית ציבור ישרים ולא חיישינן מה שהוא נכנס לשבת כשהוא מעונה. [ועי' שו"ת יביע אומר או"ח סימן ל"א ושו"ת יחיה דעת סימן פ'], ובשו"ע הרב סעיף יב כתב לסברא ראשונה וז"ל ואע"פ שכל התענית אלו שבע"ש אינה חובה כלל, אין צריך לדחותו מפני כבוד השבת לפי שאיסור זה שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה קל הוא ולא חששו לו אלא שלא לקבוע בו התענית לכתחילה כשאפשר לקבועו ביום אחר, [עיי"ש בקונט"א סק"ה] אבל מי שא"א לו וכו' רשאי להשלים, ולכן בת"צ נקטינן דרשאי להשלים עד צאת הכוכבים, ועי' ספר לקט יושר ח"א עמוד מזו ד"ה תלמיד אחד ושו"ת צדקה ומשפט או"ח סימן ה'.

ושם בשו"ע הרב הביא וי"א שאם השלים תפילת ערבית של שבת מבע"י צריך לאכול מיד ואינו רשאי להתענות עד צה"כ, דכיון שקיבל עליו שבת בתפילה אסור לו להתענות עוד שאין מתעניין בשבת אפילו שעה אחת כשמתכוין לשם תענית וכו'. ובספר תהילה לדוד אות ד' הקשה מגלן הא, והא הטור בשם הר"מ כתב שיכול לאכול קאמר אבל לא שיהיה חיוב, וי"ל ז"ל הראב"ד הובא בחידושי הרשב"א עירובין שם ובהרב המגיד פ"ה מהלכות תענית ה"ה, שלא אמרו להתענות ולהשלים בע"ש אלא לומר שאין לאכול קודם שקיעת החמה, אבל משתשקע החמה מתוספת שבת הוא וכבר קידש היום, ומכיון שכן אם רצה לאכול אוכל, שכיון שנכנס לתחום שבת שוב אינו רשאי להתענות לשעות, ולכן נהגו העם בתענית אסתר כשבא בע"ש שאוכלין מיד עם יציאתן מביהכ"נ אע"פ שלא חשכה. ונראה כוונתו כמה שאמר אם רצה לאכול אוכל, דאע"פ שאינו אוכל ממש מפני שעדיין אינו רעב, מ"מ כיון שיש לו ברירה לאכול לא מיקרי תענית, כיון שאינו מתענה לשם חיוב תענית, וזה היה בזמניהם שלא היו מרגישים כ"כ התענית, אבל בזה"ז שקשה התענית ראה טו"ז סימן תרפ"ו סק"ה ועוד, ואם אינו אוכל תיכף בזמן המותר, נראה שהוא מתענה לשם חיוב תענית ואסור, וזה כוונת הרב ודו"ק.

וז"ל שולחן המהור סימן רמ"ט, זר זהב סק"ד, דעת מרן הרב"י שאם קיבל שבת מבע"י אפילו תענית ציבור אסור לו להתענות ולהשלים, ודעת מרן הרמ"א שבתענית ציבור כגון עשרה בטבת ישרים. ונראה דעת הרב"י, אע"כ קבלנו דעת מרן מור"ם, ע"כ אני נוהג כשחל עשרה בטבת בע"ש, להתפלל מנחה בטו"ת כפסק מרן שבכל ד' צומות יניח תפלין במנחה, וגם כיון שצריך לומר ענני וקריאת ויחל [ראה מעגלי צדק הלכות עשרה בטבת, ובהג"ה שם מעץ חיים], זה אינו עולה יפה לכוונת עליית עולמות של ע"ש במנחה. ע"כ אני מתפלל במנחה גדולה הרבה קודם הלילה את תפילת תענית מנחה עם ויחל כמו בכל תענית ציבור, ואח"כ אני מכין עצמי לכבוד שבת בטבילה ומרחץ ובשאר דברים, ואח"כ אני מקבל שבת בעוד היום גדול לומר הודו הידוע ואח"כ לכו נרננה, עד אחר מעריב הכל בעוד יום, ואני מכין ומצמצם לומר קידוש קרוב לצה"כ שיהיה השתיה בצה"כ, ומעט פחות אין קפידא כלל וכלל. ואח"כ כתב שמהני תנאי שלא יתענה אלא עד יציאה מביהכ"נ עיי"ש. ולכן לפי פסק רמ"א ומי שנוהג תמיד בזמן צה"כ גשיטת ר"ת [עי' שו"ת דברי יציב ח"ב סימן ר"ל] יכול להשלים עד צה"כ לשיטת ר"ת ואין חשש משום שנכנס לשבת כשהוא מעונה. ובפרט לדברי הרד"א שהובא בב"י סוס"י תק"נ דבעשרה בטבת דכתיב בעצם היום הזה אילו היה חל בשבת היה דוחה שבת, בודאי אין לחוש משום שנכנס כשהוא מעונה. ועי' שו"ת שואל ומשיב קמא ח"ג סימן קע"ט. אבל אח"כ [או אפילו מעט פחות כמ"ש השולחן המהור] יאכל תיכף. ומי שאין לו שעון ומסופק מתי זמן שיטת ר"ת א"צ להמתין עד שיצא הספק מלבו, וכן מי שלא התפלל עד צה"כ, יאכל קודם התפילה כמ"ש בספר תהילה לדוד שם עיי"ש.

מה שהביא חידוש בשם גאון אחד דהא דאמרינן כבתה אין זקוק לה זה רק אם נכבו כולם, אבל אם כבה רק נר אחד צריך להדליקו שנית, שלא יחשדו שקיים המצוה רק כפי המהדרין ולא המהדרין מן המהדרין, מביאור הלכה סימן תרע"ג סעיף ב' ד"ה אם, לא נראה כן, דכתב ודע עוד דמה שאמרו אינו זקוק לה, היינו אפילו כבו כולם וכו' משמע דכ"ש אם לא כבו כולם אינו זקוק לה.

זהו מה שהעליתי בחפזי

דו"ש ומאחלו כל טוב

יצחק הערשקאוויטש

בענין כבתה נר ההידור אם זקוק לה או לא

בקידה חמש מאות ומודים דרבנן אפתח בשלימותא קדם האי גברא רבא, שרגא דדהבא, פאר עדתו, כבוד שמו תפארתו

הרב הגאון מוהר"ר וכו' שליט"א

אחרי הושטת שרביט השלום בכבוד הראוי ובקידה חמש מאות. הנני בזה לפני כהדר"ג שליט"א בנוגע להשאלה בעניני נר חנוכה שערכתי מלפני איזה זמן לכהדר"ג שליט"א, וכן קבלתי כמה תשובות מגדולי זמנינו באותו נושא. אבל ראיתי והבנתי מבין השיטין של התשובות שקבלתי שהשאלה לא היתה מובנת כל צרכה, וע"כ הנני בזה בשניות מד"ס לסדר הדברים עוה"פ, וגם קצת ביתר שאת.

ואף שבאמת יודע אני מך ערכי, ובכל פעם הנני משתדל לא לצאת מגבול השואל, ומה אני ומה חיי לחוות דעה בין ההרים הרמים, אבל בנידון דידן, אחר שכבר קבלתי איזה תשובות, ועיינתי קצת בהנושא, עלה במצודתי איזה פרטים, ומכיון שחשדתי בעצמי שמתחילה לא נערכה השאלה בביאור הנצרך, ע"כ אבארו עכשיו בפרטיות ובקצת בהירות, ואקוה שיתקבל אצל כהדר"ג שליט"א לרצון.

הנה ראשון לציון הנני להעלות על הגליון, דמה שכתבתי בשם גאון אחד לחדש דמה שאמרו"ל כבתה אין זקוק לה, והכי קיי"ל, זהו רק בנר המצוה, אבל בנר ההוספה של ההידור, שפיר זקוק לה – הנה מקור הדברים המה במה שכתב הגה"ק השפת אמת זי"ע [בסוגיא דכבתה] וז"ל: ויש לעיין למ"ד כבתה זקוק לה אי גם בההידור זקוק לה. ויש סברא ג"כ להיפוך, דלשון כבתה אין זקוק לה משמע דאין תועלת בהדלקה שנית, כיון דעיקר המצוה בהדלקה ראשונה, לכן לא תיקנו חכמים לחייבו לחזור ולהדליק, א"כ י"ל דכל זמן שדולק נר המצוה זקוק ג"כ לנר ההידור, דמכ"ש יש היכר על הימים, לכן לנר ההידור זקוק לכו"ע, עכ"ל.

ומשמע מפורש מדבריו דאף לדברי האומר דכבתה אין זקוק לה, זהו דוקא בנר המצוה, אבל בנר ההידור, זקוק לה להדליקו שנית כל זמן שדולק נר המצוה. ונמצא שבנר ההידור יש חיוב יותר מנר המצוה עצמה.

והנה כאשר דברתי בפלפול הלכה זו עם הרב הגאון המפורסם רבי נח אייזיק אהלבוים שליט"א, מח"ס מנחת חן, העיר לי הערה נכונה, שבדברי השפת אמת יתיישב לשון רש"י שכתב בד"ה כבתה, נר חנוכה, ולכאורה מה בעי להשמיענו בזה, אבל לפי"ז ניהא שרש"י מדגיש דרק על הנר חנוכה, היינו נר החיוב, בעצם, יש מחלוקה אי זקוק או אינו זקוק, אבל על נר ההידור לכו"ע זקוק לה, ודפח"ח.

ואחר שעיינתי קצת בדבר מצאתי טעם לשבת, דלכאורה יפלא דנר ההידור יהיה חמור יותר מנר המצוה. אמנם כן מצאתי ראיתי בספר יומין דחנוכה להגאון מערלוי שכותב לחדש [סימן טו] וז"ל ואולי י"י וכו' הא דמהדרין מן המהדרין מוסיפין והולכין בכל יום, לא הוי כנרות של הידור בעלמא, אלא כך היתה תקנת חכמים מעיקרא להדליק באופן זה, [בהגהה: וי"ל משום דבאופן זה הוי פרסומא ניסא ביותר] אלא כדי להקל על אלו שאינם יכולים לקיים המצוה להדליק כך, תקנו עוד להדליק באופנים אחרים כדי שלא יבעטו לגמרי המצוה יקרה זו עכ"ל.

וכן כתב שם להלן באותו סימן: אמנם לפי הנ"ל י"ל דס"ל דעיקר תקנת חכמים היא להדליק כמהדרין מן המהדרין וכו' מ"מ המדליק כמהדרין מן המהדרין אין זה סתם נרות של הידור, כיון דרק באופן זה יוצאים

המצוה כעיקר התקנה עכ"ל.

והנה לפי דברים הללו לא יקשה עוד האיך יתכן שיחמירו ביותר בנרות ההידור מנר המצוה, מכיון שלפי חידוש הזה, הרי איפכא מסתברא שעיקר המצוה מתקיים באופן של ההידור, וא"כ שפיר יתכן שנרות ההידור יהיה דינם חמור ביותר, שבאלו נאמר דככתה זקוק לה, ודברי השפ"א מזוקקים שבעתיים.

אמנם כמה שכתבתי בלשון השאלה: 'באופן שהרואה יחשוד את המדליק שקיים המצוה להמהדרין שהוא נר איש וביתו ולא למהדרין מן המהדרין, באופן זו זקוק לו' – הן אמת שמלשון מרן השפ"א זי"ע אינו משמע שהטעם הוא לצד החשד, רק שבעצם זקוק לו לצד קיום המצוה, ובעת שכתבתי השאלה לראשונה לא דקדקתי בלשוני בזה, וא"כ אין לדון בדיון זה מצד החשד, וטעות לעולם חוזר.

אבל אעיקרא דדינא, אחר כתבי ועיינתי קצת יותר בדבר, מצאתי שענין החשד בנרות חנוכה חמור יותר משאר מצוות דרבנן. ואעתיק לשונו של המרא דארעא ישראל מרן הגרי"ץ דושינסקיא זצ"ל בדרשות מהרי"ץ שכתב בכמה מקומות בזה ואביא הנצרך לענינו: וז"ל: [דרוש נה] והנה נר חנוכה אף שהיא עצמה מדרבנן מ"מ עיקרה מן התורה, כי הרי כל עיקר מצות הדלקת נר חנוכה ענינה לפרסם הנס וכו' וידוע שפירסום הנס הוא בגדר דאורייתא וכו'. וכן כתב מעם אחר לשבח בזה [דרוש יג] דהרי כל ענין נס חנוכה באה לפרסם וכו' את גודל צדקתם של החשמונאים וכו' וזה הוא בגדר דאורייתא כמו שלמד הרשב"א וכו' – ומסיים שם: וע"כ הרי גם הדלקת נר חנוכה הוא בגדר דאורייתא ושפיר יש מקום לחשדא וכו'.

ובדרוש " כתב ביותר להסביר הדבר עפ"י אגדה וז"ל: דאף שבעלמא לא גזרו רבנן בדבריהם לחוש לחשדא מ"מ נרות חנוכה שאני, והטעם בזה כי כל ענין הנס דחנוכה בא בעקבות גבורתם ומסירות נפשם של החשמונאים הלא המה מתת"י ובניו כהני ה' אשר חגרו עזו ויצאו למלחמת קודש נגד היוונים הרשעים אשר בקשו להשכיח התוה"ק ותרי"ג מצותיה, והן הנה שיצאו לקנאות קנאת ה"צ, ומסרו נפשם למען כבוד התוה"ק לבל תשתכח מישראל, וכמ"ש הרמב"ן שאלמלא החשמונאים היה ח"ו משתכחת התורה והמצוה מישראל וכו' וע"כ הרי ישנה למצות נר חנוכה מעלה יתירה על שאר מצוות דרבנן, כי הרי עיקרי תורה תלוין בה, ושפיר ראו חכז"ל להשוותה לשאר דיני דאורייתא לגבי הזהירות מן החשד דוקא וכו' בכדי לפרסם לדורות עולם שהחשמונאים מסרו נפשם למען קדושת שמו ית' וכו' כי כאשר יראו שחששו לחשדא בנר חנוכה כמו בדאורייתא אף שהוא דרבנן יאמרו הטעם בזה כי החשמונאים מסרו נפשם על התורה הק' שלא תתחלל ותשתכח ח"ו וכו'.

והנה אחרי כל זאת, נשאר בידינו רק לדעת הלכה ברורה על בוריה, לדעת מה יעשה ישראל באופן כזו אם נכבה נר ההידור, האם יצטרך להדליקה שנית. ועל זה עיינינו נשואות לגדולי ישראל שליט"א, ולומדי תורה הי"ו, משיבי מלחמה שיערה, לברר שמעתתא דא, כדי שנדע את המעשה אשר יעשון.

והנני בזה כו"ח בהדרת כבוד ויקר מחוי קידה חמש מאות קדם הדר"ג שליט"א

היום יום כ"ב שבט תשנ"ז לפ"ק

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

הערה על גליון "אלף המגן" לחנוכה

לכבוד ידידי היקר, הרה"ג המפורסם, חריף ובקי טובא, מפורסם לשם ולתהלה, כבוד שם תפארתו

מוה"ר נחום מאיר גערמאן שליט"א

ריש מתיבתא בישיבה הקדושה מתיבתא עץ חיים באבוב

מחבר ספר הנפלא "אלף המגן", ועוד כמה ספרים נכבדים, ומו"ל הגליון הנפלא "אלף המגן" מדי שבוע בשבוע

אחרי דרישת שלומך באותות אהבה.

ראיתי את הגליון הנפלא שיצא לאור לכבוד חנוכה העעלל"ט, ובירכתי עליו ברכת הנהנין, וכל המאמרים מתוקים מדבש ונופת צופים, ובפרט המאמר הראשון, בענין "כבתה זקוק לה", שהבאת דברי כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב זצ"ל, שאמר במוצ"ש חנוכה שנת תש"ז לפ"ק [שהיתה החנוכה הראשונה על אדמת אמעריקא] בתוך הדברים דאנן קיימא לן "כבתה זקוק לה", והיה לפלא בעיני כל השומעים, דהרי הלכה מפורשת הוא (שו"ע או"ח סימן תרע"ג סעיף ז') דכבתה אין זקוק לה, אך תוך כדי דיבור ביאר להם את כוונתו, דהרי לדאבונינו נראה לכל את המצב הגרוע של היהדות בעת הזאת, כאן באמעריקא נמצאים רק מתי מעט של יהודים תמימים ונאמנים לה' ולתורתו, הנה יש עם רב של אודים המוצלים מאש הנמצאים עדיין בהמחנות בגרמניא, וכולם שבורים ורצוצים לרסיסים, הרי הוא אחר חורבן עולם גדול ונורא, הכל הוא "כבתה" ולכן "זקוק לה", מידארף עם צוריק אנצינדען... ויש בסגולתן של נרות הקדושות לחנוכה לעורר בנו את הכוחות הנצרכות לחזור ולהדליק אותן הנשמות העוממות, שנוכל לפעול 'אז אפילו א נשמה וואס איז נעבאך אינאנאנצען פארשלאפען, זאל אויך קענען נאכאמאל לייכטען...'

ואח"כ הבאת סמוכין לדבריו הק' גם אליבא דהילכתא, מחידושו של הבית הלוי דבמקום ששייך בו משום חשדא יש לחזור ולהדליק אף אם כבתה [אמנם ע"ז יש חולקין, דכיון שמונח שם מגורה כבויה שוב ליכא משום חשדא, דאל"כ תמיד יהיה חשדא שלא הדליק, ולא דווקא במי שיש לו שני פתחים, ואין כאן מקומו להאריך בזה]. אמנם כיון שיצא הדבר מפי אותו צדיק, אמרתי להביא ג"כ סמוכין לדבריו הק' באופן אחר, על פי מה ששמעתי דבר חידוש בשם אחד מגאוני דור הקדום נ"ע, דהא דכבתה אין זקוק לה היינו רק אם נכבו כל הנרות כולם, אבל אם כבה רק נר אחד ונשארו האחרות, באופן שהרואה יוכל למעות שהבעה"ב לא קיים המצוה למהדרין מן המהדרין, אז זקוק להדליקו שנית כדי לצאת ידי חשדא זו. – ונמצא לפי זה שיש חומרא יתירה בהידור מצוה מאשר עצם המצוה, שבנר הראשון שהוא עצם המצוה אינו זקוק להדליקו, ואילו בנרות ההידור זקוק להדליקו שנית.

ומקור הדברים מצאתי אח"כ בדברי הגה"ק השפת אמת זי"ע [בסוגיא דכבתה] וז"ל: ויש לעיין למ"ד כבתה זקוק לה אי גם בההידור זקוק לה. ויש סברא ג"כ להיפוך, דלשון כבתה אין זקוק לה משמע דאין תועלת בהדלקה שנית, כיון דעיקר המצוה בהדלקה ראשונה, לכן לא תיקנו חכמים לחייבו לחזור ולהדליק, א"כ י"ל דכל זמן שדולק נר המצוה זקוק ג"כ לנר ההידור, דמכ"ש יש היכר על הימים, לכן לנר ההידור זקוק לכו"ע, עכ"ל.

ולפי זה אתי שפיר דברות קודש מרבינו זצוק"ל, זי"ע ועכי"א, ובפרט במה שביאר את דבריו אח"כ, שהוא דיבר מן שארית הפליטה אודים מוצלים מאש, שנכבה אש התלהבות שלהם, וצריכים לחזור ולהדליק שיהיה אצלם "הידור מצוה", ולכן בוודאי בזה קיימא לן דאם "כבתה זקוק לה", דצריכים להדליק ניצוץ היהדות שלא ידחו לגמרי, רק יבנו בתים נאמנים בישראל, ולהעמיד דורות ישרים ומבורכים ע"ד ישראל סבא.

ואכן היה נאה דורש ונאה קיים, שהעמיד כאן באמעריקא לאחר החורבן הנורא אלפי תלמידים וחסידים ואנשי מעשה, אשר הם ממשיכים דרכי אבותינו ורבותינו ע"ד ישראל סבא, ונמשכת בגאון ובעוז ע"י בנו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, ה' יאריך ימים על ממלכתו עד ביאת גואל צדק במהרה ובימינו אמן ואמן.

ידידך הנאמן,

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

זאת חנוכה תשע"ו

נ.ב. עוד הערה קטנה, במה שהבאת דברי הרמב"ם (פ"ג מהלכות חנוכה כ"ג) דשמונת ימי חנוכה הם ימי שמחה, ומתחת לקו צוין דברי הטו"ז (סימן תרע"ט סק"ד) שהביא כן בשם רש"ל ומרדכי הארוך, יש להעיר, דהטו"ז כתב בשם רש"ל דברמב"ם "משמע" דימי שמחה נינהו, ולכאורה צ"ע שהרי מפורש כן ברמב"ם הנ"ל. ועיין בפרי מגדים שם (משפלות זכ"ב) שצוין להרמב"ם בהלכה ו', ששם כתב הרמב"ם וז"ל בתו"ד: קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן, שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה וכו', עכ"ל. דמזה יש משמעות דימי חנוכה הוי ימי שמחה יתירה, אבל צ"ע למה הביא ממרחק לחמו (הלכה ו') רק משמעות, כשיכול להביא מקרוב (ככלכ"ג) ראייה מפורשת.

² ויצוין מה שהעיר בזה ידידי ר' בנימין בערקאוויטש הי"ו, עורך קובץ גינת ורדים (צקוצן כ"ל חלק כ"א מדור לרעות צננים עמ' רע"ז), שהסברא אינו נכונה, כי מדרך הטבע שאין כל הנרות נכבים בפעם אחת, וכי תאמר שלעולם יזדקק לחזור ולהדליקה, אם לא שנחלק בין תוך חצי שעה לאחר חצי שעה. אבל יתירה מזו, כי המג"א (ריש סימן תרע"ד) כתב בזה"ל: כתב המרדכי דנהגו להחמיר בנרות חנוכה [שלא להדליק מנר לנר], וכ"פ הג"מ וז"ל כתב ר"ש אם כבה א' מהנרות אין להדליקה מהאחרים, דאין בהדלקה זו מצוה, דקי"ל כבתה אין זקוק לה ע"כ, משמע דוקא בנרות חנוכה נהגו להחמיר ולא בנרות אחרים של מצוה, וכ"מ במרדכי, עכ"ל ד"מ. אבל במרדכי שלפנינו משמע דבכל נרות של מצוה נהגו להחמיר, וכ"מ בהגהות הר"מ טיקטין ע"ש, וכ"מ בתוספות ובהג"מ הגדולים ע"ש, עכ"ל המג"א. הרי לפניך מפורש יוצא מדברי הדרכי משה והמג"א, דאף בכבה רק אחד מן הנרות קיימא דאין זקוק לה, ומי יבא אחר המלך.

וציין עוד להפרי מגדים (סימן תרע"ג משפלות זכ"ב אות א') שמבואר בטור דאם כתבה אין זקוק לה ואף מצוה מן המובחר נמי ליכא, ודלא כמו שכתב הב"ח סעיף ג' (ד"כ כתב) בשם הליקוטין בשם אור זרוע (ח"ג סימן שכ"ג) דמצוה לחזור ולהדליק, עכ"ל הפרמ"ג הנוגע לעניינינו. אמנם גם בשו"ת מהרש"ל (סימן פ"ה) כתב וז"ל: הרוצה לזכות במצוה שלימה יחזור וידליק דלא גרע מן המהדרין, וכן כתב בחידושי מהרצ"א (דף יז. וז"ל: ואם רוצה להחמיר הגם דלא מקרי הדיוט אעפ"כ אין צריך לברך. וכן כתב בשו"ת זכרון יהודה (ח"א סימן ר"יג). ועיין בשו"ת שואל ומשיב (מכדו"ת ח"ג סימן ע"א סוף ד"כ ומכ"כ סק"כ בגאון) למה אין צריך להדליקו משום חשדא שיאמרו שלא הדליק נר חנוכה או שכבהו במזיד, יע"ש. - עכ"ל ידידי הנ"ל.

נאך בענין לייגן רבינו תם'ס תפילין גלייך נאך שחרית

מיר האבן שוין אמאל געשריבען איבער די ענין וואס די אריז"ל זאגט, אז מיזאל גלייך נאכין דאווענען אנטווען די ר"ת'ס תפילין, ווייל די דאווענען איז נישט קיין הפסק, און אזוי וועט די ברכה וואס מימאכט אויף די רש"ים תפילין ארויפגיין אויך אויף די ר"ת'ס תפילין. און פארשטייט זיך די אריז"ל האט דאס געמיינט על פי הלכה און על פי קבלה.¹

מיר האבן שוין אויך דערמאנט אז די הייליגע דברי חיים זי"ע און די מנחת אלעזר זי"ע האבן שוין פארמאגט געלייגט רש"י און ר"ת תפילין אויף איינמאל, און זיי האבן גארנישט טועם געווען (ניטאמאל א קאווע) בעפארן לייגן ביידע פאר תפילין און מקבל זיין עול מלכות שמים דורך ליינען קריאת שמע, כדי צו יוצא זיין די מצות עשה דאורייתא פון קריאת שמע לכתחילה.

יעצט זענען מיר געוואויר געווארן (מתוך מאמר 'חסידים לייגן תפילין דרבינו תם, בתורה אפטיילונג, במכתב'ע דער איד' פרשת ראה תש"פ) וואס מיר האבן נישט געוואוסט פריער, אז אויך זיין זוהן די הייליגע שינאווא רב זי"ע פלעגט זיך פירען אזוי, אזוי ווי זיין תלמיד דער מונקאטשער רב ז"ל בעל מנחת אלעזר ברענגט (בספרו אות חיים סימן כ"ז סעיף ד') "מאדומ"ר הק' משיניאווא וצללה"ה ראיתי שלא הניח אחר התפילה תפילין דר"ת כלל, כיון שכבר הניחן יחדיו עם של רש"י בביתו בבוקר".

די דרכי תשובה, די פאטער פונעם מנחת אלעזר זי"ע האט עם אנגעטוהען צוויי מאל, איינמאל פארן דאווענען, ווען ער האט געלייגט ביידע פאר תפילין אינאיינעם, און דערנאך אנגעטוהען די רש"י תפילין און געדאווענט דערמיט שחרית, און נאכין דאווענען ווידער אנגעטוהען באזונדער די ר"ת תפילין נאכאמאל. און אזוי האט זיך ווייטער געפירט זיין זוהן די מנחת אלעזר זצ"ל (אות חיים שם, ובדרכי חיים ושלום אות י"ד).

אויך הרה"ק בעל קדושת יו"ט מסייגט זי"ע האט זיך אזוי נוהג געווען, ווי זיין זוהן מרן רביה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר זי"ע ברענגט (עיין שו"ת דברי יואל סימן ל' אות ד', וספר עדות ביוסף אות נ"ח ונ"ט)² אז זיין טאטע האט געלייגט ביידע קליינע פאר

¹ עיין בעטרת זקנים (בגליון השו"ע סימן ל"ד) שכתב זצ"ל: ובספר מצות שמורים (הלכות תפילין, התפילין של רבינו תם) מזהיר מאוד ומאוד להניח שניהם בפעם אחד ומביא סוד גדול על זה שלא להפרידם, ועכ"פ יתנהג כמו שכתוב בסידור הכתוב על פי הכוונות (סידור האריז"ל סוף כוונת תפילין) וז"ל המסדר, מורי ז"ל לא היה מניחם בפעם אחד מפני היוהרא כי אם אחר התפילה, כנזכר בשו"ע (סעיף ב), עכ"ל.

ועיין עוד באשל אברהם (בוטשאטש סימן ל"ב) שכתב זצ"ל: יניח של ר"ת בלא ברכה. גם שלא נתפרש להדיא בהאחרונים שלא להשיח בין תפילין של יד לתפילין של ראש בתפילין דר"ת ז"ל, וכעת לא ראיתי זה להדיא, מ"מ יש לדמות זה לתפילין בחול המועד שנתפרש בהם באחרונים שגם כשאין מברכים עליהם אין להסיח בינתים כי אם לקדיש וקדושה. וגם שתפילין דר"ת אין מי שיברך עליהם כעת בכל תפוצות הגולה, משא"כ חול המועד שכמה מדינות מעם בני ישראל מברכים בהם על התפילין, עכ"ז אין לחלק ביניהם בזה, כיון שמהתורה הק' צריך להיות לכתחילה הויה אחת לשניהם בלי הפסק, וכיון שאנו באים לצאת ידי חובת סברת ר"ת ז"ל ודעמיה, וסברא שעל פי הקבלה בזה שיש מצוה גדולה בתפילין ההם, כן יש לנו ג"כ לצאת ידי חובת סברות אלו בהא מילתא, שיש לכתחילה להסמיכם ולעשות הויה אחת לשניהם, כי הרי לגבי מה שהוא לכתחילה יש לעשות על צד היותר טוב ודאי, עכ"ל.

[ועיין עוד שם מקודם, שכתב זצ"ל: טעם המניחין תפילין דר"ת אחר התפלה, הוא משום שכשאין חשש לעבור זמן תפלה וקר"ש יותר טוב לצאת ידי חובתו בקר"ש שעם הברכות דקר"ש עם שכתב הב"י (ד"ה ומצאתי) שאין חשש בזה מכל מקום יותר טוב כן כמ"ש הט"ז ז"ל (פ"ק ג) אבל כשיש חשש בשום פעם לאיחור זמן קר"ש יותר טוב להניחם קודם תפלה סמוך לברכת דתפילין ולקררות קר"ש, והכוונה סתמיות היא תמיד בודאי שכשלא יהיה איחור יוצא ידי חובתו בקר"ש שבין הברכות, עכ"ל].

ועיין עוד בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סימן פ"א אות י"א) שכתב זצ"ל: בשו"ת מנח"א הנ"ל (ד"ה והנה מ"ש) כ', כי העולם טועים ואומרים כי בברכה שמברכין על של רש"י יוצאים גם של ר"ת וזה אינו כי הברכה קאי רק על של רש"י, ושל ר"ת שמניחין אחר התפלה לא נפטר בברכה זו דהוי הפסק, אלא שאנו מניחין תפילין דר"ת בלי ברכה ע"ש (גם בד"ה והנה מרן). וכ"ה גם בשו"ת פרי השדה הנ"ל ע"ש. אמנם בשו"ת האלף לך שלמה (חאו"ה סי' י"י) דן בטעה וברוך על של ר"ת וכו', אם הי' יודע שהם של ר"ת וברוך עליהם א"כ הי' דעתו גם על של רש"י בזה יש לפלפל אם תפלה הוי הפסק או לא וכו' עכ"ל, הרי דלא ברירא לי' דתפלה הוי הפסק וממילא שכן הוא לדין שמברכין על של רש"י יש מקום לומר דנפטר גם של ר"ת דתפלה ל"ה הפסק. ועיי' לעיל (אות ד') דעת פוסקים דתפלה ל"ה הפסק. גם בשו"ת יד יצחק (ח"א סי' רכ"ט ד"ה עור) כ', דאם אפשר להניח דר"ת מיד אחר שחולץ של רש"י ינכון לכוון להוציא של ר"ת ע"ש, עכ"ל.

תפילין פון רש"י און ר"ת אינאיינעם פארן דאווענען ביי זיך אין צימער, עיי"ש. [אז די קדושת יו"ט האט צוגעלייגט איין זאך, אז ביים דאווענען קען מען מאכן נאכאמאל א ברכה, וויבאלד ס'איז געווען א גרויסע הפסקה].

עכ"פ וואס מיר זעהן איין זאך, מזענהט קלאר אז סיי די דברי חיים, זיין זוהן די שינאווא רב, די דרכי תשובה מיט זיין זוהן די מנחת אלעזר, און סיי די קדושת יו"ט, האבן באשמורת הבוקר גלייך ווען מ'האט געקענט לייגן תפילין, גלייך געלייגט תפילין של רש"י ושל ר"ת און געלייגט קר"ש, און ערשט נאכדעם געטרינקען א קאווע. און ס'איז א מוסר השכל אז יעדער זאל זיך פירען, און זיכער נישט לייגן ר"ת תפילין שפעט נאכמיטאג בעפאר אדער נאך מנחה, אזוי ווי די אריז"ל האט שוין מזהיר געווען בסודן של דברים, און אזוי ווי אלע ערליכע אידן האבן זיך געפירט בכל דור ודור, אז מ'האט נישט טועם געווען בעפאר מ'האט געלייגט תפילין רש"י און ר"ת^ה.

*

אגב אורחא, ווען מ'לייגט עקסטער די ר"ת'ס תפילין כדי יוצא צו זיין אויך זיין שיטה, שטייט פון חיד"א א מליצה אויפן פסוק (תהלים לו, לו) שְׁמַר תָּם וְרָאָה יִשְׂרָאֵל, זאגט די הייליגע חיד"א, ווען דו לייגסט ר"ת תפילין דארף מען צודעקן די תפילין, "שמר תם", היט אפ די רבינו "תם" תפילין, "וראה ישר" ישר איז אותיות רש"י, דאס מיינט די רש"י תפילין. במילא צופרי ווען מ'האט די טלית קען אויך מקיים זיין דעם רמז פון צודעקן די ר"ת תפילין.

קומט אויס, אז די אלע וואס לייגן שפעט נאכמיטאג ר"ת תפילין איז עס נישט אויסגעהאלטען נישט ע"פ הלכה און נישט ע"פ קבלה, און ס'איז אן א פשוטע לייכטזיניגקייט, וואס קומט פון אומוויסענדקייט, און פון נישט אריינטראכטן, און ס'איז נישט קיין גוטע חינוך פאר די קינדער צו זעהן ווי די טאטע פארנאכלעסיגט אזא הייליגע מצוה, וואס אידן האבן מדרק געווען אין אלע דורות נישט צו מפסיק זיין נאך שחרית נאר גלייך לייגן ר"ת, און אזוי האבן מיר אלע געזעהן ביי אלע ערליכע אידן און רבי'ס פונעם פריערדיגען דור, וואס האבן דא איבערגעפלאנצט די מסורה פון אבותינו ורבותינו מדור דור עד משה רבינו שקיבל תורה מסיני, אז מ'האט גארנישט טועם געווען בעפאר לייגן די תפילין דר"ת, און אזוי וועלן מיר זיך ווייטער פירען, און לערנען פאר אונזערע קינדער און קינד'ס קינדער, עד ביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן ואמן.

^ד וז"ל עדות ביוסף שם: התפילין דרבינו תם יש לו עוד מאביו הק' שנתן לו בחייו ומניח תפילין דר"ת ואומר קדש והי' כי יביאך וכו' וקריאת שמע כל הג' פרשיות, ואינו נוטל הציצית בידו, וגם אומר בכל יום בהתפילין יום תהילים, ואם אירע שלא השלימו ביום אחד מהשבוע משלים אותו קודם יום השבת קודש, וזה אחד מהתקוני תשובה שלו שכתב במכתב אחד בשם זקינו הבעל ישמח משה צוק"ל, ופעם אחת שאל לו אברך כמה מזמורי תהילים שיאמרו בכל יום, ואמר שאינו נפק"מ כמה מזמורים שיאמר רק צריכין לומר לכל הפחות רבע שעה בכל יום.

ולומד חומש ורש"י וכל המפרשים הנלווים אליו בכל יום כמו שצוה לו הרה"ק מוה"ר רבי מרדכי מנדבורנא צוק"ל בהיותו ילד אצלו, ואינו אומר פרשת היראה ופרשת התשובה ופרשת המן ועשרת הדברות, ובימים הקדמונים הי' מניח התפילין דרבינו תם בבית המדרש על מקומו, ועכשיו הולך להחדר הסמוך לבית המדרש ושם מניחם ולפעמים הולך לביתו ושם מניחן, וחוז' מהתפילין של רש"י ושל ר"ת אינו מניח שום תפילין אחרים, לא של הראב"ד ולא של השימושא רבא ואינו טועם מידי דמיון בין תפילין דרש"י לתפילין דר"ת.

ופעם אחת בנסיעתו לדרכו לארץ ישראל ירד בהנמל "סאוט העמפטאן" שהוא מרחק רב מעיר הבירה לאנדאן יע"א ושם התפלל רבינו שליט"א אבל עוד לא הניח תפילין דר"ת, ובאמצע הדרך שאל רב אחד את רבינו (שליט"א) [זצ"ל] האם אינו רוצה לטעום מפני שיקח עוד זמן רב עד שנגיע ללאנדאן, והשיבו שלא הניח עוד תפילין דר"ת, והוסיף עוד הגם שישנם כמה שאוכלים קודם הנחת תפילין דרבינו תם ואומרים שהוא עפ"י שיטת רש"י, על זה אמר איש אחד שישב מאחוריו של רבינו (שליט"א) [זצ"ל] שזה אמרה הרה"צ רבי דוד מדינוב להרה"ק משינאווע זי"ע כשהי' בדינוב וראה אנשים אוכלים ושותים קודם הנחת תפילין דרבינו תם, וינס החוצה הרה"ק משינאווע זי"ע ואמר שתפילין דר"ת הם תוספות קדושה יתירה, ועל זה השיבו הרה"צ רבי דוד זי"ע א"כ הם סומכים על שיטת רש"י, ואמר רבינו (שליט"א) [זצ"ל] שיש אומרים שגם רש"י הניח תפילין דר"ת, ורש"י ור"ת לא אפליגו אלא להעולם כולו שיניחו אבל הם בעצמם הניחו דרש"י וגם דר"ת דהלא הוא מוזכר בתיקונים (תיקוני זוהר חדש דף קכ"א): תפילין דרש"י ודר"ת, והוא הי' תנא, ובוודאי ידעו מזה ע"כ.

וספר שאביו הבעל קדושת יו"ט צוק"ל הניח שני זוגות תפילין של רש"י ושל ר"ת יחדיו קודם התפלה, ולזה טועם לפני שהניח תפילין דר"ת אחר התפלה.

^ה א גוטע איד האט אמאל געזאגט, ווען ער זעהט א אינגערמאן לייגען ר"ת תפילין נאכמיטאג, ווייסט ער איין זאך אז ער האט היינט נישט געדאווענט [געעהריג] צופרי, נאר אזויפיל אז רש"י תפילין האט ער שוין געלייגט.

מכתב מאחד הקוראים בענין הנ"ל

בעזהשי"ת.

יום ה' לסדר וישלח תשפ"א לפ"ק.

למעלת כבוד המזכה את הרבים, איש חיל ורב פעלים,

הרה"ח ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א.

מדי פעם בפעם הנני רואה גליונות דכבוד מעלתו בכולל בית יונה ד'נייטרא בויליאמסבורג, וראיתי שערך מערכה נגד אלו המאחרים להניח תפילין דרבינו בשעות המאוחרות שלאחר צהריים, וכן לא יעשה, אשרי לו ואשרי חלקו שמעורר הלבבות לקרבן לאביהם שבשמים, ובתוך הדברים הביא מכמה צדיקים וגאונים קדושים וטהורים שנהגו להניח שני התפילין רש"י ור"ת מיד בבוקר עוד לפני התפילה, ושוב הוסיף הוספות עוד כמה שמות צדיקים שנהגו כן.

ואמרתי להוסיף עוד שני צדיקים שנהגו כן, ה"ה הרה"ק השרף מטאהש זצ"ל, והרה"ק מקאמארנא, וכמובא בספר עבודת עבודה (פתגמי קודש, חלק בראשית שמות עמוד צה וצה), בשיחה ליומא דהילולא של זקיננו הרה"ק משרף מטאהש זצ"ל, ביום כ"ג כסליו, שבתוך הדברים סיפר בהאי לישנא:

כה ישב ועסק בתורה כל הלילה, והתכוון לתפילה, כיון שהאיר היום הניח שני זוגות של תפילין קטנים, רש"י עם רבינו תם יחד, וקרא בהם קריאת שמע. וראיתי כי לפני קריאת שמע אמר נוסח לשם יחוד ארוך מאוד, ואמר פסוק ראשון של קריאת שמע, עמד בדביקות נפלאה כמה מינוטין. אבל בשעת התפילה בבית המדרש הניח רק תפילין דרש"י גדולים, כך נהג שנים רבות, עד שבנו הצעיר דודי הגה"צ רבי אשר זצ"ל נכנס לעול המצות, וזקיני הק' השתדל להשיג בעדו תפילין מהודרים, ולא עלתה בידו להשיג באופן שרצה, לכן נתן לו את התפילין הגדולים שלו במתנה, והוא הניח מאז את התפילין הקטנים, רש"י ור"ת ביחד גם בשעת התפילה, כמו שנהג רבו הק' מקאמארנא.

ודכירנא כאשר זקיני הק' נסע לעיר קאלוב, ליום הילולת הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאלוב זי"ע ביום ז' אדר, לא רצה להתפלל בבית המדרש דהעיר, יחד עם הציבור שבאו לשם ביום ההוא, מפני שהתפלל בשני זוגות תפילין, ולא רצה לנהוג כן בפני רבים שלא במקומו, לכן התפלל במנין מיוחד, בבית בנו רבי אשר, שהיה אז רב ואב"ד דק"ק קאלוב, עכ"ל.

ואסיים בברכה, לאשרי שלו ככה, ועורך מערכה, ברבייה והמשכה, ומיגוי דזכי לנפשיה לאחרים זכה, לנהוג כדת וכהלכה, כי לה' המלוכה, ובכל יום לו אחכה, שיקויים ננתקה מוסרותימו עבותימו נשליכה, בביאת מלכא משיחא, בב"א.

הרוצה בעילום שמו

לומד ביני עמודי דגירסא בכולל בית יונה ד'נייטרא וויליאמסבורג יע"א

הערה בספר דברי מהרי"א עה"ת

בספר דברי מהרי"א עה"ת (פרשת וישלח) וז"ל: וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדיך, ויש לדקדק הנה עשו שאל אותו על אודות הנשים והילדים והוא השיב רק על הילדים. ונ"ל דאיתא בגמרא (סוטה ב.) מ' יום קודם יצירת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני, והנה בפ' ויצא כתיב ועיני לאה רכות ופירש"י ז"ל מפני שידעה שתהא נפלה בגורל עשו, והנה איתא בגמרא דאם אדם יקח אשה שאינו זווגו אין לו בנים ממנה, וז"ש הכתוב ויאמר מי אלה דהיינו תיבת אלה ג"כ אותיות לא"ה הא"ך באה לאה לך שהיא בת זווגי כמו שפירש"י שאנשים אומרים הגדולה לגדול, ע"ז אמר יעקב שפיר ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך והנך רואה שיש לי ממנה ילדים מזה תראה שגם לאה ראוי לי מן השמים, עכ"ל.

וכבר שאלתי את פי כמה ת"ח איה מקום דברי הגמרא או חז"ל הנ"ל דאם אדם יקח אשה שאינו זווגו אין לו בנים ממנה ולא ידעו, ולכן אבקש מהקוראים הנכבדים שיחזו מי שיודע מקור בדברי חז"ל נא להודיענו כדי לזכות את הרבים, ומצוה ליישב וייש"כ למפרע.

*

והרה"ג ר' בנימין בערקאוויטש שליט"א העיר לי, כי לכאורה מבואר ההיפוך במס' עבודה זרה (דף נד:), שאמרו חז"ל: הרי שבא על אשת חבירו דין הוא שלא תתעבר, אלא עולם כמנהגו נוהג והולך ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין, והיינו דאמר ריש לקיש, אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שעושיין סלע שלי פומבי [עושיין הפקר לכל שכל הרוצה להתום בו יחתום בו כלומר שבאין על הערוה על כרחי ומולידין, רש"י], אלא שמטריחין אותי ומחתימין אותי בעל כרחי ושאני יוצר הוולד על כרחי ומולידין שהרי גזרה לפני שינהוג העולם כמנהגו, רש"י].

ושוב ציין לי ידידי הנ"ל, מקור הדבר במדרש, ובשינוי קצת, ובזה יתיישב גם דברי הגמ' הנ"ל, דהנה כתב הפרשת דרכים (דרוש א' דרך האתרים, והביאו החיד"א בספרו פתח עינים עמ"ס שבת דף קנב. ד"ה אמר רב כהנא) וז"ל: ואמרינן במדרש (במדבר רבה, פרשה ג סימן ו, בשינויים), הביאו הראנ"ח (בספרו הנותן אמרי שפר) פרשת מסעי, כל הנושא אשה הגונה הקדוש ברוך הוא מוציא מהם בעלי הוראה, שנאמר (תהלים סח, ז) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות, ואין יחיד אלא לשון גדולה, שנאמר (בראשית כו, י) כמעט שכב אחד העם, ואומר (דברי הימים א; יז, כא) ומי כעמך ישראל גוי אחד, ע"כ. למדנו מכאן, שהמבחן לראות אם האשה שלקח היא הוגנת הם הבנים, שאם הם הגונים היא הוכחה שהאשה הוגנת לו, עכ"ל. ובהמשך דבריו כתב עוד: והנה כבר הקדמנו שהמבחן לדעת שהאשה שלוקח האדם אם היא הוגנת לו הם הבנים, וממה שראינו שבני יעקב היו צדיקים זרע אמת, ידענו שמה שלקח יעקב רחל ולאה מאת ה' היתה לו, עכ"ל. – הרי דעיקר המבחן הוא אם יש לו בנים טובים והגונים, ואילו בממזר הרי אמרו (ב"מ פג:) מדחציף כולי האי שמע מינה רשיעא הוא, ויש גורסין "ממזר" הוא, ובכן אתי שפיר דלעולם העולם כמנהגו נוהג, ואף שבא באיסור הקב"ה מניח שיולידו בנים, אבל הילדים אינם טובים והגונים, וזה שאמר יעקב אבינו הילדים אשר "חנן אלקים את עבדך" שהם בנים הגונים וטובים, וזהו לראיה ולאות שהזיווג הוא מן השמים.

מכתב בענין הנ"ל – המקור בחז"ל דאשה שאין לו בנים הימנה אינה בת זוגו

בס"ד

אל מעלת כבוד הרב הבקי כבוד מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפֿלער שליט"א

על דבר שאלתו, במה שכתב בספר דברי מהרי"א עה"ת (פרשת וישלח) וז"ל: וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדיך, ויש לדקדק הנה עשו שאל אותו על אודות הנשים והילדים והוא השיב רק על הילדים. ונ"ל דאיתא בגמרא (סוטה ב.) מ' יום קודם יצירת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני, והנה בפ' ויצא כתיב ועיני לאה רכות ופירש"י ז"ל מפני שידעה שתהא נפלה בגורל עשו, והנה איתא בגמרא דאם יקח אשה שאינו זוגו אין לו בנים ממנה, וז"ש הכתוב ויאמר מי אל"ה דהיינו תיבת אל"ה ג"כ אותיות לא"ה האיק באה לאה לך שהיא בת זוויגי כמו שפירש"י שאנשים אומרים הגדולה לגדול, ע"ז אמר יעקב שפיר ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך והנך רואה שיש לי ממנה ילדים מזה תראה שגם לאה ראוי לי מן השמים, עכ"ל. - וכבר שאל כמה ת"ח איה מקום דברי הגמרא או חז"ל הנ"ל דאם אדם יקח אשה שאינו זוגו אין לו בנים ממנה ולא ידעו.

וכבר ציינו בקובצים שכן כתב גם ר' שמעון סופר בספרו שיר מעון הנדפס בסוף ספר תורת משה ה' כרכים, ושם הביאו בשם חז"ל. [ובטעות ייחסוהו להחת"ס].

ומצאתי שכן גם האור החיים הקדוש על הפסוק (בראשית כט, לא) וירא ה' כי שנואה לאה, וז"ל: ורבותינו ז"ל אמרו (ב"ב קכג.) שנואה שהיו אומרים זו אשתו של שונא שהוא עשו דכתיב (מלאכי א ג) ואת עשו שנאתי, ותקרא על שמו, וכפי זה אם לא היו לה בנים היו מצדיקים הדברים כי לא בת זוגו של יעקב, לזה ויפתח רחמה, עכ"ל.

ולהלן (בפסוק ל"ב) כתב עוד, וז"ל בא"ד: אכן הצדקת ע"ה לצד שקדם לה המאמר שעליו חלתה בעיניה כי היא חלקו של עשו, והגם שראתה שנשאת ליעקב אין דבר זה מצדיק בלבה כי היא בת זוגו, ולזה כשראתה שניתן לה בן אמרה ודאי כי לצד רחמי ה' עליה לצד שלא היתה אהובה, כי הצדיקים יקיימו מצות חכמים לדון לכף זכות (אבות פ"א מ"ה), ולזה היתה תמיד דנה לכף זכות, ולא עלה על דעתה כי היתה שנואה וכמו שפירשתי בפסוק (ל"א) וירא ה' וגו' ולא כך היתה דעתה, וזו היא מדת המאשרים, אשר על כן כשניתן לה בן ראשון אמרה כי זה בא להשלים החסד שהיא אהובה, וכשראתה שהוסיף ה' ונתן לה בן שני אמרה למפרע טועה הייתי במה שחשבתי, שלא היה לי אלא מחסור האהבה, והרי "שמע ה'" פירוש מה שלא הבנתי אני "כי שנואה אנכי" לזה נתן ב', אחד להסיר השנאה, ואחד להכניס אהבה, ולזה אמרה כי שמע ה' כי שנואה וגו' וכשניתן לה בן ג' אמרה מעתה אין טעם בדבר אלא הרי זה בא ללמד כי לא בדרך טעות היו נישואיה כי אם אשתו זאת, והוא אומרה "הפעם" יצדיק להתלוות לה בתורת אישות, כי אם לצד הסרת השנאה ונתינת האהבה משום כלימתי עשה ה' היה מספיק בב' בנים, ומעתה בג' הוא חזקה כי אני בת זוגו ונישואיה מה' יצא הדבר, עכ"ל.

והנה בחז"ל יש למצוא כמה מקורות לכעין זה, ובפרט בספרי הקבלה, ולדוגמא אציין למה שכתב בספר שושן סודות (אות שצ"ז) וז"ל: סוד מי שיש לו ד' נשים והוליד מכל אחת מהן, איזה מהן בת זוגו, והלא אמרנו כשלא זכה להוליד ממנה בנים אינה בת זוגו, וזה האיש הוליד מכל אחת א"כ כולם בת זוגו. וי"ל לזה כבר ידעתי כי דהע"ה (דוד המלך ע"ה) היו לו כמה נשים ולא היתה בת זוגו כ"א בת שבע וכמה בנים השאיר מאשה אחרת. ולכן דע כי כל איש אשר אין לו מאשתו בנים, אותה האשה אין ספק שאינה בת זוגו. וזה הסוד שבכה דהע"ה שלא ימות הבן ההוא מבת שבע, כי חשב שאם ימות בת שבע הנה אינה בת זוגו והנה פגע בערוה שלא במקום שראויה לו מן הדין. ולכן כשיש לו בנים היא בת זוגו, אבל כשאין לו בנים ממנה והרי היא לו באיסור ערוה ומצוה לגרשה דמצוה קעביד דמגרש אסורא מניה. ע"כ באשת אח שיש לה בנים אין ליבם במה נפשך, שמא אין צריך להתגלגל ופגע בערוה שלא במקום מצוה, או שמא היא בת זוגו ומיבם כלתו שאינה ראויה לו כי היא בת זוגו של אחיו, עכ"ל (וכ"ה בספר הקנה, סודות נפלאים במצות יבום, ועוד).

וכן מבואר במעבר יבוק (שפת אמת פ"ט, הובא בספר שער יעקב עמ' שכ"ט), שכתב: אשה הקבורה אצל בעלה יש לה נח"ר, ונ"ל שזה דוקא באשתו הראשונה שעליה אמרו שאם מגרשה מזבח מוריד עליו דמעוה, ובפרט אם יהיו לו בנים ממנה נוכל להאמין שהיא עיקר זיווגו שבגנ"ע שעליה יצאה הב"ק והוא הנקרא זיווג ראשון, עכ"ל.

ומה שציין המהר"א דאיתא "בגמרא", לחומר הנושא אולי יש לומר שכוונתו להגמ' פסחים מט. דאיתא בזה"ל: תניא רבי שמעון אומר כל סעודה שאינה של מצוה אין תלמיד חכם רשאי להנות ממנה כגון מאי אמר רבי יוחנן כגון בת כהן לישראל ובת תלמיד חכם לעם הארץ דאמר רבי יוחנן בת כהן לישראל אין זיווג עולה יפה מאי היא אמר רב חסדא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה במתניתא תנא קוברת או קוברתו או מביאתו לידי עניות, עכ"ל. הרי שנזכר ענין זה, דאם אין הזיווג כראוי או ימות האשה או תתגרש, או לא יהיה לה בנים.

הכ"ד הדו"ש

ברוך מיללער

¹ אך עיין בשער הגלגולים (הקדמה ל"ח דף ק"מ) שהאריז"ל אמר למהרח"ו בנישואיו השניים שהיא בת זוגו האמיתית, ואע"פ שנשא קודם לכן אשה והוליד ממנה ילדים עיי"ש וכן עיין לאריז"ל בשער מאמרי רז"ל (אבות עה"מ אהבה התלויה בדבר) שכתב הלוקח בת זוגו יכול להוליד בנים משורשו ומשורש אחר וה"ה שהלוקח מי שאינה בת זוגו שיכול להוליד משורשו ומאחרים ואין להם חילוק עכ"ל וכ"ה בס' דעת ותבונה (לבא"ח פרק נ"א) משער הגלגולים (הקדמה י') שיכול האדם להוליד בנים בין מבת זוגו ובין משאינה בת זוגו ואין שום נ"מ בדבר עכ"ל ונראה דלא ס"ל הכי ועיין. ובספר לחם לפי הטף (מ"ב אות כ"ו) הביא מס' מי מנוחות שאם אשתו מוצאת חן בעיניו תמיד ולא יקוץ בה זה סימן לידע שהיא בת זוגו ואם לאו א"צ יבדוק בבניהם אם הולידו בנים הגונים עיי"ש (לשון ספר שער יעקב הנ"ל).

הערה לגליון "מעדני אשר" פרשת ויצא

למעלת כבוד עורך הגליון הנפלא "מעדני אשר" הי"ו

בגליון לפרשת ויצא (עמוד ב' טור ב') שאל, מדוע ביקש יעקב ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, פשיטא דלחם הוא לאכול ובגד ללבוש, היה לו לבקש רק על לחם ועל בגד וכל אחד יודע מה משתמשים בהם.

והנני להעתיק בזה מה שכתבתי בספרי אבן יקרה עה"ת, והוא מוסר השכל ביותר לדורינו אלה, דכפי שאנו רואים במצב תקופתינו, יובן שפיר בקשת יעקב אבינו ע"ה. דבעוה"ר רואים כמה פעמים שמשמשמים בלחם ומאכלים, לא בתכלית לאכול, כי לא רעב הוא ללחם כלל, רק להתרברב בזה בפני אחרים. ולדוגמא אצל מסיבות ושמחות מכינים מיני תרגימא ומאכלים שאינם כלל לאכול רק להסתכל על זה ובבחינת אלא לראותן בלבד, והלב כואב שיש בזה בל תשחית, וגם להרהיב עין, וזה גורם שגם אחרים רוצים לעשות כמותו, כי לא ירצו להיות פחות, ונכנסים לחובות וכו' והשי"ת ירחם עלינו.

וכן הוא במלבושים שלפעמים קונים בגדים ומלבושים לא בעיקר תכלית ללבוש, כי צד הלבוש והבגד יש לו ולה הרבה בגדים אחרים, אבל התכלית הוא רק שאחרים יראו שיש לו הבגד הזה ויתקנאו בו ובה רח"ל. ונמצא שכל זה אינו לחם לאכול ובגד ללבוש, רק לחם ובגד לדקור עיני הרואים ולעורר יצרא דממון, ועל זה ביקש יעקב אבינו ע"ה, עליו ועל יו"ח שהשי"ת יתן לו לחם בתכלית שיהיה לו לאכול ובגד בתכלית שיהיה לו ללבוש, ולא זולת. ועלינו לבקש מהשי"ת שיערה עלינו רוח טהרה ממרום וינחינו בדרך אמת, שלא ימעדו קרסולינו בנסיונות הדור המרים.

ובזה אצא ואומר שלום רב, בברכת הדיוש שתזכו להמשיך בעבודת הקודש וזיכוי הרבים להו"ל הגליון הנפלא מדי שבוע בשבוע, ולההנות בני אדם מטיב התורה, עדי נזכה במהרה לביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן ואמן.

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

כסליו תשפ"א לפ"ק

חולה שצריך לאכול ביום תענית אם יעשה "תענית הראב"ד"

ב"ה. להגאון האדיר והעצום

רבי אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

הסתפקתי בשאלה מעניינת בעזרת החונן לאדם דעת, חולה ל"ע שצריך לאכול ביום כיפור, או בתענית אחר, האם יש ענין שיעשה על כל פנים "תענית הראב"ד" בשעה שאוכל.

בברכת כהנים באהבה בעתירת

גמליאל הכהן רבינוביץ

מה"ס "גם אני אודך" – ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

הערה לגליון מעדני אשר בראשית תשפ"א - בענין אכילת דגים בשבת

אל מעלת כבוד הרה"ג העורך שליט"א.

ראיתי בגליון לשבוע זו פרשת בראשית תשפ"א, שכתב לחקור לחקור במי שיכול לקנות לכבוד שבת או דגים או בשר מה עדיף מה הוא יותר חיוב לאכול לכבוד שבת, והאריך בזה כיד ה' הטובה עליו. והנני לענות את חלקי בזה, דהנה ראשית יש לחקור אם דגים בכלל בשר, ומצינו בזה מחלוקת במס' נדרים (דף נד:) דתניא הנודר מן הבשר אסור בכל מיני בשר ואסור בראש וברגלים ובקנה ובכבד ובלב ובועפות ומותר בבשר דגים וחגבים רשב"ג אומר הנודר מן הבשר אסור בכל מיני בשר ומותר בראש וברגלים ובקנה ובכבד ובלב ובועפות ואין צריך לומר בשר דגים וחגבים, ע"כ.

ויש אתי בכתובים תשובה מהרה"ג המפורסם ר' יוסף ליבערמאן שליט"א, מח"ס שו"ת משנת יוסף וש"ס, שכתב אלי ביום ז"ך אייר תשנ"ו [ונמצא בספרי שו"ת ניב אליעזר (מערכה כ"ג סימן ה') שעודנו בכתובים], שכתב לענין סעודת ברית מילה בדגים, וזה לשונו שם:

בס"ד, כ"ז אייר נ"ו פעיה"ק ירושלים תובב"א.

שוכט"ם למע"כ האי גברא יקירא, עוסק באורייתא תדירא, מרגניתא טבא,

ה"ה כש"ת הרב ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א,

אבן יקרה בעיר ברוקלין נ.י.

אחדשת"ה, יקרת מכתבו הגיעני, והנני טרוד מאד בשיעורין תמידין גם כעת, אבל מכתבו הגיעני דוקא בין גברא לגברא לכן הנני משיבו מיד, ויסלח לי כי לא ידעתי איך אכנהו.

בענין בשר או חלב בסעודת ברית מילה אין לי פנאי כעת, בודאי אין שמחה אלא בבשר בהמה. כל המקורות בזה, יראה בשו"ת קנה בושם להגר"מ בראנסדארפער שליט"א [ה"א סימן לא]. והשאלה אם בברית מילה יש ג"כ חיוב שמחה, או די בסעודה לכבוד המצוה. ובהגהות חת"ם בשו"ע או"ח סי' רמט, [מכנו הכת"ם] דוחה ד' המג"א מסכים לחמד משה, שבשר רק בבהמ"ק בשלמים. [ומה שציין לח"ס או"ח סי' ס' לא מצאתי שם] עכ"פ צדיקים אמרו שענין גדול לאכול בשר בהמה בברי"מ, ומועיל לתינוק. ובספר אוצר הברית מביא שאבי הבן המוחל והסנדק אכלו בשר בהמה, ואולי זה די. ולענ"ד מנהג אבותינו בידינו להדר אחר בשר.

בידי ה' עובדא, בברי"מ של בני שליט"א, שהיה אז המזון בא"י בלתי מצוי, ולא היה אפשרי להשיג לא בשר בהמה ולא עוף, ובקושי קבלתי דג אחד, וכשהלכתי להזמין את כ"ק דודי מרן הגאב"ד טשעבין זצ"ל, ושפכתי שיחי שלא השגתי אפילו עוף לסעודה, אמר לי אם אין בשר בהמה, אין נפק"מ כ"כ בין עוף לדגים. אינני יודע אם אמר זאת להלכה, או להפסיד דעת.

בדשה"ט בכבוד ובצפיה לגאולה קרובה בב"א

יוסף ליברמן

עכ"ל שם.

ואגב יש לציין לדברי הישמח משה הנודעים בפרשת וירא על הפסוק (בראשית יח ה) ויקח חמאה וחלב ובן הבקר וגו', שכתב בזה הלשון: שאלני מורי הצדיק וקי מהרי"י מלובלין זלה"ה מאי טעמא לא נזכר בתורה הק' בסעודת המלאכים דגים, וכן ויזבח יעקב בהר (בראשית לא נד), ובדברי רז"ל נזכר בשר ודגים. והשבתי לפי שעיקר הסעודה להעלות ניצוצות ולתקן

גלגולים, והנה איתא בכתבי האר"י דרוב צדיקים מגולגלים בדגים, והיינו ודאי צדיקים קטנים, אבל הצדיקים הגדולים אין צריכין לשום תיקון, ואז בימי אברהם לא היו רק הצדיקים הגדולים הנזכרים בתורה, וקלסיה מאד, ואמר שמשום זה לא נזכר גם כן בסעודת שלמה דגים, לפי שאז היתה סיהרא במילואה (וזהר ח"א ע"ג ע"ב), ואיש תחת גפנו (מלכים א' ה ה), היינו שהיו הכל נשמות חדשות, והבן זה ודפח"ח. (ועיין מ"ש בזה בפרשת נח בפסוק [בראשית ז כב] מכל אשר בחרבה מתו ולא דגים שבים [קידושין י"ג ע"א], מהאי טעמא, ובוה מתורץ קושית מהרש"א ז"ל, עיין שם), עכ"ל.

[וידועים הידבר צחות] שאמר מרן רביה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר זי"ע, כי הצדיקים האמתיים מגולגלים בדגים, ואילו הצדיקים המזוייפים מגולגלים ביפאלשע פיש' (=דגים ממולאים שעושים לכבוד פסח).

ובזה אצא ואומר שלום רב

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

ליל ששי לסדר בראשית תשפ"א לפ"ק

נ.ב. אחרי כותבי כל זאת עלה בדעתי לאמר למה מתחילין סעודת שבת קודש באכילת הדגים, מפני שהדגים מקדשים שם שמים ע"י ששוכת בשבת, כמו שהביא הרד"ק (בראשית ב, ג - וכן הובא בשבט מוסר סוף פ"א בשם האפורי) שיש דג במים שאינו שוחה ביום השבת, ונח כל היום סמוך ליבשה או סלע. ובשבט מוסר (שם) הוסיף ע"ז: "והעושה לבוש מן עור דג זה אין עובר בו חץ וחנית". ובילקוט ראובני (שם ב, ב) הביא בשם ספר סודי רז"א ששמו של הדג הוא 'שבת', לפי ששוכת בשבת. ובספר הנפלא מגדים חדשים (שבת ק"ט). כתב, שהוא קרוב לשם הדג 'שבט' שמלח רבא לכבוד שבת, מכיון ששוכת בשבת, כי בלשון ערבי 'שבט' הוא שבת, ע"ש. (ציין לכל אלה בס' הנפלא קימו וקיבלו ח"ב), ולכן מדה כנגד מדה מכבדין את השבת באכילת דגים דייקא תחילה לכל המאכלים. ואולי כיון שמקדימים אותו לאוכלו, הוא ראשון ג"כ לקנותו.

הערות לקונטרס "ישרים ושמחים"

אל מעלת כבוד גיסי היקר, מופלא ומופלג בתורה ויראת שמים, עוסק באורייתא תדירה, כחשיכה כאורה, צנא מלא ספרא, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, שבחו מי ימלל, אין גומרין עליו את ההלל, הלא הוא

כבוד שם תפארתו

מוה"ר אליקים יהודה מאנהייט שליט"א

מו"ץ בברוקלין יע"א

הנה קיבלתי בשמחה יתירה הקונטרס הנפלא "ישרים ושמחים" שהוצאת לאור עולם בחודש מנחם-אב תש"פ לפ"ק, הלכות למעשה המצויות במטבח היהודי.

- א -

והנה ראיתי ב"פתח דבר" החכים לעשות ולהזהיר בענין החובה הקדושה להיזהר ממאכלות אסורות, והביא דברי הרמ"א והש"ך ביו"ד סימן פ"א, ודברי המחבר בסימן קכ"ב, ודבריו הק' של המאור ושמש, והנני להוסיף על זה מה שכבר הבאתי בקונטרסיי כמה פעמים, מדברי הבני יששכר זי"ע בספרו אנגרא דפרקא (אות שלי"ח) כמעט שהאוכל נבילות וטריפות אין מתעסקין בקבורתו, וז"ל: בהגהת אשר"י מאור זרוע (חולין פרק גה"ג סט"ז), האוכל נבילות וטריפות והמוכרם לישראל אין מתעסקין בקבורתו אפילו הכלבים אוכלין את בשרו ולוקקין את דמו אסור להציל, עיין שם. נ"ל סוד ה' ליראוי, על

פי האמור בזהר (ח"ב קכ"א ע"ב), ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו (שמות כב ל), בגין דישראל קדושין נצטוו להם ובשר בשדה טריפה, על כן כשאוכל ח"ו נבילות וטריפות פונם בקדושתו ואודא ליה קדושתיה, והנה גופות ישראל תשמישי קדושה נינהו, על כן לעת מצוא, חייבין בגניזה, כי תשמישי קדושה נגנזין (מגילה כו:), משא"כ כשאודא לה ח"ו הקדושה באכילת הטריפות, נזרקין ח"ו. השו"ת יציל את עמו ישראל למען ירבו ימיהם וימי בניהם, עכ"ל. ועוד הארכתי במקומות מפורסם בקונטרסיי וגליוני דמשק אליעזר בחובת הזהירות להזהר ממאכלות אסורות, ובפרט בילדים קטנים, שדרך העולם להקל עליהם, ואדרבה אז הומן גרמא להחמיר ביותר כדי שיתפטו מדברים כשרים וקדושים.

ויש אתי תשובה מאת הרה"ג ר' משה שמערן זצ"ל דומ"ץ דעברעצין, ומח"ס שו"ת באר משה, שכתב ביום א' ואתחנן תשל"ה (אות ה) בזה"ל:

אנו רואים עילויים כבן ט"ו ומ"ז שנה, שכנראה שלגדולי עולם יתגדלו, וכבן כ' שנה אול הלך הכל כפורח באויר, ולפלא יחשב, אין ספק אצלי שהאיסורים שאכלו ע"י ביטול ברוב וכיוצ"ב, עד שאכלו יותר ממאה זיתים דאיסור, חי' מטמטם את לבם ואבדו מעלתם, ראי' ברורה לזו כי בלימודי החול עלו מעלה מעלה, ורק לגבי דבר שבקדושה נתעפש מוחם ולא עלה בידם להמשיך לימודם, ע"כ נא ונא אבות ואמהות היקרים שיהי', חוסו נא על צאצאיכם, מתנה טובה שזכותם מן השמים, לשמרם בכל כח ועוז שאל יכנסו למעיהם דבר שיש עליהם חשש פחות שבפחות.

ו) מי התיר לנו להכניס לבתינו כל מיני מאכל היותר חדשים ומעוקשים ביותר, מורכבים עם חששים גדולים, מעולם לא נהגו אבותינו להאכיל לבניהם מאה ויותר מיני מאכל, ורק דבר שהי' נקי מכל חשש ונידנוד איסור בא לביתם, ידוע ומפורסם שהרבה מיני מהלות מקורן ממאכלים שנרכבו ע"י אופנים שונים, גם אם עדיין אינם יודעים שמזיקים ומשחיתים גופו של אדם, אחר עשרת שנים יתגלו להם.

ז) נא ונא, חוסו על נפשותיכם, אל תחריבו את בתיכם הלילה וחלילה, אין ספק שדברים היוצאים מלב יכנסו ללב קוראי המדריך לכשרות ויפרשו כולם מכל דבר שאין כשרותו מבורר.

- ב -

עוד ראיתי להעיר במה שכתבת בסימן ב' אות כ"ה דמותר להניח חלות בערב שבת על קדירה בשרית ע"י הפסק עם נייר כסף וכדומה, ובהערה 30 כתב שהוא "מין אין בליעה יוצא מכלי אל כלי בלי רומב". אמנם יש לעיין אם נייר כסף נחשב לענין זה ככלי שאינו מוציא בליעות, ובפרט שלפעמים יכול להתקרע קרע קטן בנייר כסף ועובר מכלי למאכל.

- ג -

ובמה שכתב בסימן ג' (כדיני אכילת בשר וחלב זה אחר זה, באות ז), דו' שעות מתחילין מגמר אכילת הבשר ולא מגמר הסעודה. וציין לדגול מרבבה על הש"ך סק"ג ודרכי תשובה סק"ד. – הנה יש לעיין מה יהיה הדין להיפוך, אם צריכים להמתין ו' שעות עד תחילת סעודת החלב, או שיכול להתחיל סעודת החלב קודם גמר שש שעות, ובלבד שבעת אוכלו הגבינה או שתיית החלב יעבור שש שעות שלימות. ומספר בית לחם יהודה (ו"ד סימן פ"ט) שכתב "מאכילה לאכילה" לכאורה משמע שאין צריך להמתין עד התחלת סעודת החלב, וסגי שיעבור ו' שעות עד שיאכל מאכלי חלב. נא להודיעני מה דעתו בזה.

- ד -

ואגב ראיתי בסימן י' שהאריך כדיני עוזרת נכרית (גויטע) בבית ישראל, מענין חשש על המאכלים ושאר ענינים. ואמרתי לציין לדבר פלא שכתב הבן איש חי בענין אם מותר לנסותם, והזכירו המעורר בקובץ גינת ורדים חלק י"ט (מודר לרעות בנגים עמ' רע"ז), וז"ל שם:

לעורר לב בענין נסיון המשרתים הערלים אם הם נאמנים או לא

הנני לעורר את הציבור הרחב אודות מכשול שמצוי הרבה ובפרט בימים אלו שלפני הפסח שמשתמשים הרבה עם העוזרים המנקים את הבית מן החמץ, ולפעמים מנקים את הבית גם ממזון, אי לזאת יש אנשים שמנסים טרם לוקחים עוזרת בקביעות שנותנים איזה שמרי כסף במקום מחבא שהעוזרת תבא לשם כמשך העבודה, ואחר כך רואים אם העוזרת תיקחנה לעצמה או לאו.

והנה לכאורה יש בזה איסור תורה של לפני עור לא תתן מכשול, דשייך אף בבן נח, כמבואר להדיא בגמ' (פסחים כב:) מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח תלמוד לומר ולפני עור לא תתן מכשול וכו'. אך יש לעיין אי מועיל להפקירו מקודם וכדו' כדי שלא יעבור על איסור גזל.

אך שום הראוני כי הגאון בעל בן איש חי בשו"ת תורה לשמה (סימן ת"ז), כבר נתעורר בזה ומסיק לאיסור בכל אופן, וזה לשונו שם: שאלה אחד שיש לו משרת בן בית בביתו ורוצה לנסותו בענין הנאמנות, שישליך מעות בחדר אחד מחדריו באופן שנראה למוצאם שלא הונחו שם בכוונה כי אם נפלו מבעד"ב בלא כונה, ואז הוא שולח את המשרת ההוא לאותו חדר שיביא לו הפין, ובה יראה שאם יגנבם ויקחם לעצמו אז ידע שהוא גנב, ואם יביאם אליו – או לא יקח מהם כלום – אז ידע כי הוא נאמן. או יעשה המצאה אחרת, שישלח עמו מאה זוזים לחברו, והוא ימסור בידו מאה ועשרה וכו' וכו', ונסתפקנו אם מותר לעשות המצאות כאלו לנסותו בהם, כי אולי זה יגנוב ונמצא המנסהו עובר על לאו לפני עור לא תתן מכשול.

תשובה: נסיונות כאלה אסור לעשות, כי שמא זה יעבור ויחטא ונמצא זה עובר על לפני עור לא תתן מכשול, כי הוא הביאו לידי מכשול ע"י המצאות שעשה לו. וראיה לזה מ"ש בגמרא דמ"ק שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנדויה שלש שנים, ושאל בגמרא מאי היא, ואמר דאמתא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה ליה להוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול, דתניא לפני עור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר, ופירש"י ז"ל דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והו"ל איהו מכשילו, ע"ש. נמצא אע"ג דלא נודע אם יבעוט או לאו, מ"מ כיון דאפשר שיבעוט ע"י מעשיו ה"ז מתחייב, וא"כ ה"ה כאן דאסור לעשות לו המצאות לנסותו פן יכשל בם ונמצא זה עובר ג"כ על לאו לפני עור לא תתן מכשול. ועוד יש להביא ראיה וכו' וכו'.

וממשיך שם בסוף התשובה בהאי לישנא: ודע כי אין לעשות תקנה לנידון השאלה שיקנה לו את הממון שהוא מנסהו בו קודם שינסהו, ויזכה אותו לו ע"י אחר שלא בדיעתו, שזכין לאדם שלא בפניו, ונמצא אם גנב אח"כ את שלו הוא נוטל ואין כאן גניבה, דזה אינו, דאפ"ה כיון דלא ידע זה שזה הממון שלו הוא אלא לוקח אותו בתורת גניבה ה"ז עביד איסורא, משום דאיהו לאיסורא קא מכיין, ונמצא ג"כ זה מכשילו, וראיה לזה מ"ש בגמרא דקידושין דף פ"א ע"ב רבי חייא בר אשי וכו', ר' עקיבה כי הוה מטי להאי פסוקא בכי אמר ומה מי שנתכוון לאכול חזיר ועלה בידו בשר טלה אמרה תורה צריכה כפרה וסליחה מי שנתכוון וכו' ע"ש. וכך איתא להאי ברייתא בנזיר דף כ"ג ע"ש, ועי' הרמב"ם ז"ל בהלכות נדרים פ"ב ה"ח דפטור ממלקות ומכין אותו מכת מרדות ע"ש, נמצא אע"ג דהתירא עבד כיון דאכוון לאיסורא ה"ז צריך כפרה וסליחה, ואיך יכשילנו בזה. וכך נמו מצינו בגמרא דקדושין דף ל"ב גבי רב הונא, דקרע שיראי באנפיה רבה בריה, אמר איזול אחוי אי רתח אי לא רתח, ומקשה בגמרא ודילמא רתח וקעבר אלפני עור לא תתן מכשול, ומשני דמחיל ליה ליקריה, וכתבו התוספות ז"ל וצ"ל שהודיעו קודם, שלא יהא כמו נתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, ע"ש, עכ"ל הבן איש חי.

והנני בזה גיסו הדורש בשלומו ובשלום תורתו הרמה

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

● בענין מה שמאחלים "א פרייליכען חנוכה" ●

האם יש לזה מקור בחז"ל או בספרי קודש

מכתב השאלה

ובאמת בשמחה צריך להיות כל השנה כמ"ש (תהלים ק, ב) "עבדו את ה' בשמחה", כן נלענ"ד, ולכן אבקש מכבוד הדר"ג שילמדנו רבינו אם באמת יש איזה מקור לזה.

ועזבאעה"ח בדר"ח מבת, ז' דחנוכה, שנת תשע"א לפ"ק.

הק' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

יש לעיין היכן הוא המקור למה שנהוג בפי העולם לאחל באלו הימים "א פרייליכען חנוכה", וחפשתי ולא מצאתי בשו"ע ונושאי כליו, וגם בדברי חז"ל לא מצאנו איזה רמז כל שהוא לזה, וכן לא ראינו מעשה רב אצל צדיקי וגאוני קמאי שינהגו כן, (ולכאורה התחיל זה רק פה באמעריקא).

תשובה:

אחר שכתבתי שאלה זו, מצאתי בספר מעשה אבות שכתב וז"ל: אומרים "חנוכה שמח" כיון ששמ"ח ר"ת ש"בת מ"ילה ח"ודש שעל ג' דברים אלו גזרו.

ועוד מצאתי בספר אוצר אפרים (פ' בהעלותך) וז"ל: בנוסח ברכת חנוכה בין איש לרעהו מצינו מנהגים שונים, יש המאחלים "א גוטען חנוכה", "חנוכה טוב", ויש המאחלים "חנוכה שמח". ובמקצת קהלות נהגו לברך "א גוטען תמיד", "טוב לתמיד". בידוע מנהג ישראל תורה, ולכל מנהג נמצא מקור בהלכה, דהנה דעת הטור (או"ח סי' תר"ע ס"ב) שבימי חנוכה אין נוהגת מצות שמחה, שקבעום חז"ל לימים טובים בהלל והודאה בלבד. לכן מאחלים בו כמו בשבת חנוכה טוב. מאידך, דעת הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ח"ג) שימי החנוכה הם ימי שמחה והלל, וא"כ יש לברך "חנוכה שמח".

תשובת הרב הגאון ר' שמואל זאנוויל מרדכי שווארץ שליט"א

עורך הקובץ "מאזנים", ומחבר עוד כמה ספרים

בעזהשי"ת, פה קרית יואל מאנראו נוא יארק, ר"ח כסליו שנת תשע"ב לפ"ק.

לכבוד ידידי הרבני המופלג בתורה ויראה טהורה זוכה ומזכה את הרבים, חובר חיבורים מחוכמים,

כש"ת מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

אב"י בעיר בארא פארק, ברוקלין נוא יארק יצ"ו

אחדשה"ט באה"ד ונאמנה, יקרת מכתבו הגיעני לנכון, ע"ד הערתו על הנהוג בפי העולם לאחל ולברך איש את רעהו בימי חנוכה "שמחת חנוכה", והעיר מעלתו שלא מצינו מקור לזה בחז"ל ופוסקים, וגם לא ראינו מעשה רב אצל צדיקי וגאוני קמאי שינהגו כן, וא"כ שמחה מה זו עושה, עכ"ד כת"ר.

והלל נקבעו משום הנס, וימי משתה ושמחה נמי נקבעו, כדאיתא במגילת תענית דקבעו י"ט משום חנוכה המזבח".

וכן מצאתי בסימני כל הדינים הנמצאים ברב אלפס בהלכות ר"ח וחנוכה (אות ש"ו) הנדפס בסוף מסכת נדה, חיברו הג"ר יהושע בועז ז"ל בעל שלטי הגיבורים, וז"ל: "כמה נרות מדליק בחנוכה וכו', וחומר מצות שמחת חנוכה".

גם יש לציין בשו"ת כתב סופר (או"ח סימן קל"ב) שכתב מליצה בראש מכתבו בזה"ל: "בימי חנוכה, אורה ישון ושמחה". ועוד ראיתי בשו"ת מהר"י שטייף (סימן ק"ט) שכתב בסוף מכתבו: "והנני בברכת שמחת חנוכה". הרי שאין מנהג זה מנהג חדש שלא שערום אבותינו ורבותינו ז"ל, רק מנהג ישראל תורה היא, ובני ישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם.

ומהות השמחה בימי חנוכה האלו, כתב הפרי מגדים ריש הלכות חנוכה (אשל אברהם), שהוא ע"י שמחת התורה, ואעתיק מתק לשונו: "מאמר החכם כי מי שלא טעם שמחת התרת הספיקות לא טעם שמחה מעולם וכו', ומפני זה אנו מחוייבים בימי חנוכה ללמוד תורה".

הנה מה שכתב כת"ר שלא מצינו מקור בחז"ל לברך איש את רעהו בימי חנוכה בברכת "שמחת חנוכה", אע"פ שאין רא"י לדבר זכר לדבר יש כאן, והוא במגילת אנטיוכס [י"א נכתבה ע"י בני חשמונאי עצמן (רס"ג), וי"א שנכתבה ע"י זקני בית שמאי ובית הלל (כה"ג)], שאיתא שם בזה"ל: "על כן קימו בני חשמונאי וכו' לבני ישראל לעשות שמונה ימים אלו ימי "שמחה" וכבוד, בימי מועדים הכתובים בתורה וכו', וקוראים להם "ימי שמחה", מחמשה ועשרים יום לחודש כסליו" [ועיין בשו"ת לבושי מרדכי (סימן קי"ט) מה שהעיר על זה].

ומכאן יש ראיה לדעת הרמב"ם הלכות חנוכה (פ"א ה"ג) שכתב וז"ל: "ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחילתן מליל חמשה ועשרים בכסליו ימי שמחה והלל". ובים של שלמה במסכת בבא קמא (פ"ו סימן ל"ז) כתב: "ואותם סעודות שעושים בימי חנוכה, נראה שהם סעודות מצוה, ולא כדברי מהר"ם (טור או"ח סימן תר"ע) שפסק שהן סעודות הרשות, דלהודות ולהלל נתקנו, ולא למשתה ושמחה. אלא כדברי הרמב"ם (הלכות חנוכה פ"ג ה"ג) שהן ימי שמחה והלל. וכן נמצא במרדכי ארוך (חידושי אנשי שם פסחים פ"ד אות א') דלהודות

הכו"ח עם כל חותמי ברכות, מה' מהולל בתשבחות, להשפיע בימי חנוכה האלו שובע שמחות, לגמר חתימה טובה ומזככות, עדי נזכה לשמחתן של ישראל המנוצחות, בב"א.

ממני ידידו ומוקירו

הק' שמואל זאנוויל מרדכי שווארץ

עורך קובץ מאזנים

עוד בענין קושיית ה"בית יוסף" - למה נקבע חנוכה לשמונה ימים

יום ג' שנכפל בו כי טוב לסדר ויצא תשע"ט.

אל מעלת כבוד הרה"ג המפורסם בחיבוריו היקרים המתבדרין בכל קצוי תבל [כלומר אימעיל], ומזכה את הרבים באופן נפלא, אשרי לו ואשרי חלקו בזה ובבא,

הלא הוא מעלת כבוד הרב אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א.

שלום ולמר ושלום לתורתו.

הנה למדתי היום דברי הבית יוסף בהלכות חנוכה בסימן תר"ע, והגעתי אל הקושיא הנודע על שמו "קושיית הבית יוסף", שכתב בזה הלשון: "איכא למידק למה קבעו שמנה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות. וי"ל שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים וככל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן במנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה. אי נמי שבלילה ראשון נתנו כל השמן במנורות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה", עכ"ל.

והערתני בענין זה אל החברותא שלי, שכבר נמצא זכר קושיא זו וכן התירוצים בב' מן הראשונים, הלא המה התוס' הרא"ש והמאירי. ואמר לי שכבר זכר מעכ"ת מזה בגליון "דמשק אליעזר", והראה לי הדברים, ואלו הם:

"בענין מה שנראה לי להוסיף בעזהשי"ת. הכל תלוי במזל ואפילו ספר תורה שבהיכל (וזה"ק ח"ג דף קל"ד) ופליאה נשגבה דמה שנתפרסם בכל העולם מדורי דורות "קושיית הבית יוסף" למה עושין חנוכה ח' ימים דהא על יום אחד הי' שמן ונמצא שלא הי' הנס אלא ז' ימים - כבר הקשו בן הראשונים במסכת שבת (דף כ"א) ודברי הבית יוסף מבוארים כמעט מלה במלה שם בתוספות הרא"ש, וכמעט ברור שהוא העתק משם, וכן איתא במאירי עיי"ש, והלא דבר הוא, שהגם שמבוארים הדברים בראשונים, זכה רבינו הבית יוסף שנקרא על שמו, ומצוה ליישב".

אבל באמת עיינתי בלשון התוס' הרא"ש, וראיתי שלא דקדק יפה בקושייתו, שאינו העתק "כמעט מלה במלה" כלל וכלל לא, אלא הרבה שינויים יש בין הלשונות, וגם התירוצים אינן כפי סדר תירוצי הב"י, ואם כן ברור כשמש שלא העתיק דבריו מתוס' הרא"ש, [אמנם יתכן ששמע מפי השמועה וכתבו בלשון עצמו]. ועוד ראייה שלא העתיק משם, מאחר שלא העתיק מה שדקדק למה אין בו משום "תן לה כדי מדתה", ואי איתא שראה דברי התוס' הרא"ש בפנים בוודאי לא היה שותק מלהעתיק גם זה, [שעליה נדחקו כל האחרונים בדברי הב"י איך יכול לתרץ כן, ובפרט כ"ק מרן הגה"ק מסאטמאר זי"ע בספרו דברי יואל וכו', ועוד ועוד].

ואעתיק לך לשון התוס' הרא"ש, ותראה שכדברי כן הוא:

"ונעשה גם והדליקו ממנו שמונה ימים. וא"ת ולמה קבעו שמונה ימים והלא הנס לא היה כי אם שבעה ימים כי היה בו שיעור ללילה אחד, וי"ל שחלקו את הפך לשמונה והדליקו בכל לילה השמינית, ואף על גב דאמרינן התם תן לה מדתה כדי שתהא דולקת מערב עד בקר היינו היבא דאפשר, אי נמי נתנוהו בלילה ראשונה כולו בתוך המנורה ולא דלק ממנו בכל לילה כי אם השמינית, אי נמי לאחר שהריקו השמן מן הפך בלילה ראשונה נשאר הכלי מלא וניכר הנס אף בלילה ראשונה", עכ"ל.

ובזה אצא ואומר שלום רב, החותם בכל חותמי ברכות.

ברוך מיללער

[מרבני כולל בית יונה ד'נייטרא]

וכדי להבין כלפי מה הדברים אמורים הננו להעתיק פה מה שכבר כתבנו ב"בגליון המוגדל" להנוכה תשע"ה, עמודים ל"ד-ל"ז, ואלו הם:

"הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל" (זוה"ק דף קלד).
בענין למה נקראת קושיי' הבית יוסף בהל' הנוכה (פי' עת"ר) על שמו

הנה ידוע בשער בת רבים קושית הבית יוסף באו"ח סימן עת"ר וז"ל: ואיכא למידק למה קבעו שמונה ימים, דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת, ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות. וי"ל שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים ובכל לילה היו נותנים כמנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור, נשאר הפך מלא כבתחילה וניכר הנס אף בלילה הראשונה. אי נמי שבליל ראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן, וכן בכל לילה ולילה, עכ"ל.

ובאמת כבר מובא קושיא זו והג' תירוצים בתוספות הרא"ש (שצט כ"א): "אות באות", וכן הוא [אך לא אות באות]: במאירי (שצט כ"א):, ובארחות חיים הל' הנוכה, וכן בביאור הרא"ש על הסמ"ג, ובס' האשכול הל' הנוכה סי' ו', ועוד.

וא"כ יש להתפלא למה זה נקראת דוקא על שמו של הרב הבית יוסף זצ"ל, והפלא ופלא שכמה גדולים וגאונים בכל דור ודור לא הרגישו ולא רמזו זאת בספריהם, וצ"ע ומצוה ליישב.

הק' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

הארות והערות יכולים לשלוח על מספר הפעקס: 718-437-3388

רצוף פה כמה תירוצים שקיבלתי על זה.

אבל לענ"ד כמדומה שהתירוץ הנכון הוא, כמו ששמעתי כשלמדתי בישיבת נייטרא ממו"ר הגה"צ ר' דוד גראס זצ"ל אב"ד טאבא ומח"ס שו"ת זהב שבא [שדיבר תמיד מאת ארבע רבותיו הגדולים, הגאון הגדול מיעמרינג זצ"ל, והגאון הגדול בעל לבושי מרדכי ממאדע זצ"ל, הגאון הגדול אב"ד פרעשבורג זצ"ל, והגאון הגדול אב"ד גאלאנמא זצ"ל], ופעם אחת סיפר מוגדל הדחקות ומחסור הספרים שהיו בימיהם, שהיה רק ספר רשב"א אחד בישיבה, וכשרצו הרבה מבני הישיבה ללמוד בו הוצרכו לחלק מתי יוכלו לעיין בו כל אחד ואחד, וכך היה פעם אחת שנצרך הרשב"א לשיעור השבוע וכדו', וחילקו ביניהם מתי יקבל כל אחד הרשב"א, והתור שלו לקבלו היה בין שעה אחד לשעה ג' בלילה. ואמר שעד היום הזה עדיין מרגיש הטעם המתוק שהיה לו מן הלימוד שלמד אז בלילה את כל הרשב"א על איזה סוגיא.

ולפי זה נראה לחדש, שהבית יוסף הק' היה לפניו כת"י של התוספות הרא"ש, ולחיבת הקודש העתיקו לעצמו בין כתביו, מאחר שנהנה מאוד מן החידוש, ולימים כשכתב ספרו ה"בית יוסף" מצאו בין כתביו ושכח מאיזה מקום העתיקו, וחברו אל ספרו, ומגלגלין זכות על ידי זכאי, שהרבה זכותים היו לו למרן הבית יוסף, שבמשך כל הדורות נזכר הקושיא על שמו, כן נלענ"ד נכון.

גבריאל ציננער

רב דק"ק ומח"ס נמעי גבריאל
ברוקלין ניו יארק

בימי חנוכה המאירים, יאר ד' פניו אליך ויחנך כבוד הרבני היקר מוכה את הרבים בהפצת תורה וחסידות כש"ת

הרב אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

אחדשה"ט, אודות הערתך שקושיית הבית יוסף ותירוצו מבואר בתוס' הרא"ש ומאירי ועוד ראשונים ולמה זכה הב"י שנתפרסם על שמו.

ובפשטות י"ל דספרי הראשונים לא נדפסו בימים ההם רק בדורות האחרונים לערך לפני מאתיים שנים והב"י זכה לכון להראשונים. ובאמת ראוי מרן הב"י לאותו איצטלא שהקב"ה חפץ ביקרו, שהלא זכה להיות הראשון לעשות חיבור מהור כשולחן הערוך על הנהגת האדם דבר יום ביומו מבואר ועד צאתו, ודבר גדול עשה בזה שלא תשתכח תורה מישראל, לכן בדין הוא שבימי החנוכה שנתקן עבור הנס שזכינו לנצח את היוונים שרצו להשכיח תורתך, יהיו הכל משתעשעין בדברי תורתו.

וכן מצינו כמה פעמים בהלכה ובאגדה שהאחרונים כיוונו לראשונים כמעט מלה במלה וכחזיון כזה ראינו בתקנת דף היומי שכמה גדולים העירו בזה, כמו החו"ד שכתב בצוואתו שילמדו בכל יום דף אחד^א, ועכ"ז זכה הגאון מהר"ם שפירא זצ"ל שנתפרסם על שמו.

ויה"ר שנוכה שגרות חנוכה יאיר עלינו בחשכות הגלות, ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם, עדי נוכה בקרוב לאור חדש על ציון תאיר ולאורו של מלך המשיח בב"א.

מוקירו המברכו בכל טוב סלה

גבריאל ציננער

הרב צבי כהן

רב שכונת אברהם, ואזור מערב בני ברק

ליל שמיני של חנוכה תשע"א

לכבוד הרה"ג מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

השלום והברכה. הריני לאשר קבלת מכתבך בו שאלת מדוע הקושיא הידועה מדוע עושים חנוכה שמונה ימים ולא שבעה מיוחסת למרן הבית יוסף, הרי כבר נשאלה קודם לכן ע"י כמה ראשונים. ותמהת על כמה גדולים וגאונים בכל דור ודור שלא הרגישו ולא רמוזו זאת בספריהם.

ונראה שהתשובה לכך היא שספרי הראשונים לא היו מצויים בידם. ואמנם בדור האחרון מצויים ספרים אלו, אך אחר שנשתררה שאלה זו בשמו של מרן הבית יוסף המשיכו ליחסה זאת אליו.

ויהי רצון שנוכה במהרה לחזור ולהדליק את המנורה בבית המקדש.

השלום והברכה

צבי כהן

^א וז"ל: אם תזכו ותהיו לומדים תקבעו לעצמיכם שיעור פשוט בכל יום, לא פחות מדף אחד גמרא כסדר הש"ס, מלבד שיעור עיון, וזה יהיה לכם חוק ולא יעבור, עכ"ל. וכן הגאון בעל מאיר נתיבים זצ"ל כתב בקונטרס סוד יכין ובוועז (פ"ח) לחזור ש"ס כסדר שלשה דפים בכל יום אם יהיה לו פנאי, ואם לא יהיה לו פנאי לכל הפחות דף אחד בכל יום, עיי"ש.

כבוד הרב אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

בענין תמיהתו מדוע הקושיא מיוחסת למרן הבית יוסף ולא למחברים שקדמוהו.

אם איני טועה רוב הספרים שציינתם נדפסו בתקופה מאוחרת יותר, ע"כ השתרשה הקושיא בשמו של הבית יוסף.

תודה על כל המכתבים שהנכם שולחים למערכת, ויה"ד שיזכה להוסיף לזכות את הרבים מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים.

חיים הרטמאן

חבר המערכת – "נור התורה"

מוצאי שבת קודש פרשת ויגש.

לכבוד הרב ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

קריתי בשבת קודש העבר הגליון "מבאר רבותינו" קושיא מכבוד מעלתו שליט"א, למה נקרא הקושיא הידוע של חנוכה, למה קבעו שמונה ימים והא הנס לא היה אלא שבעה ימים בשם קושיא מבית יוסף, והא הביא תוס' הרא"ש ובית הבחירה (מאירי) במקומו במסכת שבת פ"א קושיא זו, והנראה דהתוס' הרא"ש וגם בית הבחירה לא נדפסו עד בערך מאה שנים אחרונים, ועוד לא היה נדפס בזמן הבית יוסף, ולאחר שנים הרבה שנקראו קושיות בית יוסף נשאר בשמו. ואולי רמז דפרשת מקץ חל כל שנה בחנוכה דגם בפרשת מקץ מצינו שנקרא יוסף הצדיק "בן זקונים" לפי פירוש אחד שנולד בזמן שיעקב אבינו היה כבר זקן, אם כן קשה בנימין נולד אחר יוסף היה צריך לקרות בנימין בן זקונים ולא יוסף, אלא שהיה כמה שנים שיוסף היה נקרא בן זקונים נשאר שמו עליו.

ועוד צריכין לברר מתי נדפסו ג' מקורות שהבאתם, בארחות חיים, ובביאור הרא"ש על הסמ"ג, ובס' האשכול.

בהוקרה רבה, ידידכם

שמואל דוד טויב

בן הרב מבאלטימאר יע"א זצלה"ה

בס"ד, יום ה' פרשת ויחי תשע"א לפ"ק.

א"ב הר"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

ראיתי מה שכתבתם בהגליון "מבאר רבותינו" פ' ויגש אודות קושית הב"י למה נקראת הקושיא דוקא על שמו של הרב הב"י זצ"ל.

הנה בעניי אין לי תירוץ על זה, אבל דבר פלא ראיתי בחומש פ' מקץ כעין מקור ורמז בתורה לקושית הב"י (שידוע שפי' זו חל צימי חנוכה ויש כרצו רמזים בהפרשה).

מהפסוק ששם מרומז חנוכה ומכוח טבח והכין יש רק ח' פסוקים שכתבו שם תיבת "יוסף" אצל תיבת "בית" כשתדקדק בהם.

וזה לכאורה רמז בתורה לקושית הבית יוסף ותירוצו לשמונת ימי חנוכה.

ואלו הן הפסוקים:

א. קאפיטל מ"ג	פסוק ט"ז - וירא יוסף... על ביתו	ה. "	פסוק כ"ד - ביתה יוסף
ב. "	פסוק י"ז - ביתה יוסף	ו. "	פסוק כ"ו - יוסף הביתה
ג. "	פסוק י"ח - בית יוסף	ז. קאפיטל מ"ד פסוק ד' - ויוסף אמר לאשר על ביתו	
ד. "	פסוק י"ט - בית יוסף	ח. "	פסוק י"ד - ביתה יוסף

ותזכו להגדיל תורה ולהאדירה מתוך נחת ושמחה וכמ"ס

ישעי' נפתלי כהן

ר"מ בישיבת נייטרא מאנט קיסקא

לכבוד הרב אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

מזכה את הרבים בקרב ישראל

בענין הקושיא למה קבעו קושיית חנוכה על שם הב"י, ראיתי מה שכתבו המתרצים, וכבר מלתי בפי מכמה שנים, דקושיא כזו שתופס מאות ואלפי תירוצים ובכל שנה יש חידושים ותירוצים, ובוודאי יש לקושיא זו זכות יותר משארי קושיות שיש בחנוכה ובשארי מקצועות התורה, והנה כולם שהקשו האי קושיא הקשוהו בתורת קושיא ואין קשיא בלא תירוץ כידוע, אבל הב"י נקט האי קושיא בלשון "ויש למידק" כאילו שהקושיא קטן בעיניו שיש לתמוה קצת הא בודאי קושיא זו קושיא אלימתא שצריכין אנו לידע למה תקנו שמונת ימים, ולמה לא כתב הב"י בלשון יותר קשה, בואו ונחשוב חשבוננו של עולם אלמלי היה הב"י יודע באותה שעה שכתב הקושיא שכל ישראל במשך הדורות יפללו ויתרצו האיך היה כותב הקושיא, ולכאורה היה כותב ויש להקשות קושיא גדולה וחזקה, ובסתמא הב"י ידע ברוח קדשו מה יארע בענין קושייתו ואעפ"כ כתב בלשון ואיכא למידק, כאילו שהקושיא אינו חזק כ"כ, ולכן זכה הב"י שיהיה הקושיא על שמו, והב"י ידע שפיר שאין להקשות על מה תקנו חכמים כי כל בר בי רב יודע שיש אחד מן הג' התירוצים בענין הנס אפילו בלא הקושיא, ולכן כתב הב"י איכא למידק שיש לדייק קצת למה קבעו שמונת ימים, ועל קושיא כזו שאין בה אפילו מעט גאווה והתנשאות, שפיר זכה הב"י שיקרא על שמו.

משה שמעון בינעטה

דומ"ץ דקהל חסידי בעלזא מאנסי

מח"ס משאת שבת כ"ח

ג' לסדר ופרצת וגו' והנה אנכי עמך וגו' תשע"ב לפ"ק

בס"ד

הערה לספר "פניני אבן יקרה"

אל מעלת כבוד הרה"ח מזכה את הרבים במדה גדושה, ה"ה כש"ת

מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער הי"ו

עורך הגליון הנפלא "דמשק אליעזר", ומח"ס אבן יקרה עה"ת ושא"ס רבים ונכבדים.

קיבלתי לנכון את ספרו "פניני אבן יקרה" שהוא מלא וגדוש בתורה ויראת שמים על פרשיות השבוע ומועדי השנה, ובסופו ראיתי כמה שו"ת, וראיתי שם בסימן א' שכתב בהאי לישנא: נשאלתי בענין קבלת יסורים באהבה כדברי חכז"ל (תענית ח.) אמר ריב"ל כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנא' בהם עולם ונושע וגו', לפי"ז הי מינייהו עדיף, המקבל את יסוריו בתור יסורים ועונשים, רק שמח בהם ומקבלם באהבה, או מי שאצלו יסוריו אינם יסורים, ונדמה לו חסדים טובים עד שאינו מרגיש כלל ביסוריו, עכ"ל. והאריך שם כיד ה' הטובה עליו.

ולענ"ד נראה שהוא תלוי במחלוקת הראשונים שהביא בישמח משה איזהו עדיף, צדיק גמור שאין לו נסיונות לעבור את פי ה', או צדיק שאינו גמור ותמיד הוא בנסיון ובמלחמה עם היצר הרע לכובשו ולהתגבר עליו.

וז"ל הישמח משה פרשת ראה (דף קיג:): כבר נחלקו הקדמונים איזה עדיף, אם המתאוה ומתגבר על יצרו, אם האיניו מתאוה כלל. דלדעת הרמב"ם מי שאינו מתאוה כלל, אין לו שום נטיה אל הרע הוא עדיף, כי הוא השלם במדותיו ובתכונותיו וחסיד יתקרי. וחלקו עליו, כי אדרבא המתגבר עדיף שעושה לכבוד קונו, מה שאין כן מי שטבעו כך, אם כן במה עובד אדוניו. והנה אמרם ז"ל (ספרא תו"כ סוף פרשת קדושים) אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר וכו', מסייע להחולקים. ואמרם ז"ל (ב"ב דף י"ז ע"א) בדוד שהרגו ולבי חלל בקרבי (תהלים קט כב), ואברהם הפכו לטוב כענין שנאמר (נחמיה ט ח) ומצאת את לבבו נאמן לפניך (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה). הרי שנשתבחו במה ששוב לא היה בהם נטיה אל הרע, מסייע להרמב"ם. אבל באמת דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דהתחלת האדם ודאי העיקר כהחולקים, דאם נטבע כך מבטן צדיק מה פעל, אבל כשעל ידי מלחמתו בחזקה כבשו כל כך עד שבא לבחינת דוד המלך ע"ה, ומכל שכן לבחינת אברהם, ודאי מה טוב ועדיף מהלוחם כל ימיו, והיינו כהרמב"ם. כללו של דבר דבהתחלתו קיימא לן כהחולקים, ובסופו כהרמב"ם. וזה אצלי אחד מן הכוונות בהפסוק (קהלת י"ב יב יג) סוף דבר הכל נשמע וכו', ר"ל דהאדם יש לו שתי שמיעות, יצר הטוב אומר לו עשה כך עבוד בוראך ית' ושמע למצותיו, ויצר הרע אומר לו ההיפך, והוא שומע לדברי שניהן ובוחר באחת מהן אם לטוב אם להפכו, אבל סוף דבר, ר"ל סוף דבר האדם ראוי להיות הכל נשמע את האלקים ירא וכו', ולא שמועה אחרת כו', ר"ל דרק זה הוא כלו אדם שהוא על תכלית המכוון בבריאה, מה שאין כן זה המנצח ולוחם עדיין, הוא רק מקצת אדם שלא נשלם עדיין, והשומע ליצר הרע הוא גרוע מבהמה, והוא נפלא בס"ד, עכ"ל.

ובזה אצא ואומר שלום רב

הק' ברוך מיללער

עוד הערות לספר "פניני אבן יקרה" ❧

בקרא "וירא אליו ה' באלני ממרא" וגו' (בראשית י"ח א')

למע"כ הרה"ג איש האשכולות

מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

בעמח"ס רבים ויקרים, איתן מושבו בברוקלין נ"י,

שלו' וברכה וכט"ס. בתשו"ח קבלתי מידידנו הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א את ספרו דמע"כ נ"י נקוב בשם "פניני אבן יקרה" על התורה והמועדים וכשמו כן הוא מלא פנינים יקרים, ואשר לו שככה לו.

מידי עיוני בספרו ראיתי מש"כ מע"כ נ"י (עמוד י"ח) עה"פ "וירא אליו ה' באלני ממרא והוא יושב פתח האהל כחם היום" (בראשית י"ח א') ופי' לדרכו הטעם דתחת תיבת והוא איכא טעם תביר, דתביר הוי לשון שבירה דאאע"ה מחמת גודל ענוותנותו היה לבו נשבר בקרבו, וכמ"ש זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה (תהלים נ"א י"ט) ועל כן וירא אליו ה' שבא לבקרו ולשאל בשלומו כדפרש"י ז"ל התם, אתר"ד.

[והנני מציין לו לעיוני בספר רחשי לב להגר"ח שרים זלה"ה (פרשת במדבר, עמוד ק"פ, ד"ה ומהאי טעמא) ע"ש היטב].

ולפענ"ד י"ל באופ"א הא דאי' בהא טעמא דתביר והיינו לצד דהיה לאאע"ה צער מהא דלא היה לו אורחים וכמ"ש רש"י ז"ל (שם, ד"ה כחם היום) וז"ל הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים הביא המלאכים אליו בדמות אנשים, ע"כ, וע"ש.

וי"ל נמי תב"ר אתון ברי"ת ויתפרש עדמ"ש רש"י ז"ל (שם, ד"ה וירא אליו) לבקר את החולה אמר רבי חמא בר' חנינא יום שלישי למילתו היה ובא הקב"ה ושאל בשלומו, ע"כ. אי נמי יש לומר בס"ד ע"ד הרמז דהנה "מצטער בגלל האורחים" עולה בגימטריא מכוונת "ז"ה טעמ"א תב"ר", וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

ביקרא דאורייתא

הק' משה חליוה

בקרא "ויעש כן אהרן" וגו' (במדבר ח' ד')

כבוד הרה"ג המפורסם לשבח ולתהילה

מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

בעמח"ס רבים ויקרים, ברוקלין נ"י,

שלמא רבא ונהורא מעליא.

בחדוותא דאורייתא קבלתי מיד ידידנו הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א את ספרו דמע"כ נ"י "שבחו של אהרן" בו ליקט מספרי דרבנן ביאורים יקרים בקרא (במדבר ח' ד') ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה ופירש"י (שם, ד"ה ויעש כן אהרן) וז"ל להגיד שבחו של אהרן שלא שינה (ספרי ח' ה') ע"ש, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה.

הנה בעניותין רימזנו בעזה"י בהאי קרא די"ל להגיד שבחו של אהרן שלא שינה דהנה שינ"ה בגי' שס"ה וירמוז לשס"ה ימות השנה דכולן שוין לטובה שלא שינה בהם אהרן הכהן ע"ה מעבודתו בקודש, אי נמי י"ל על זה הדרך ראשי תיבות דהך קרא ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה יהו"ה את משה עם מנין התיבות גופייהו (דהוי י"ד) עולה בגימטריא זה"ו שס"ה, וירמוז להאמור, וק"ל.

בברכה מרובה וביקרא דאורייתא

הק' משה חליוה

תשובת הרה"ג ר' משה שמעון בינעטה שליט"א

דומ"ץ דביהמ"ד זכרון יעקב יצחק דחסידי בעלזא - ספרינג וואלי ניו יארק

מח"ס משאת שבת ב' חלקים, מוכן ומזומן, ועוד

בישוב הקושיא למה נקבע נסיון העקידה ע"ש אברהם ולא יצחק

לכבוד הרב הצדיק ר"א קנאפלער שליט"א.

קבלתי על הפאסט הקונטרס, וישר כוחכם.

ורציתי להוסיף בענין הקושיא למה הכניס התורה העקידה לנסיון אברהם כדכתיב והאלקים ניסה את אברהם, הלא יצחק נעקד, היום יומא דהלולא של בעל "כנסת יחזקאל", והוא כותב שיצחק אבינו היה בבחינת ר"ע שכל ימיו היה אומר מתי יבא לידי ואקיימנה להיות נהרג על קידוש השם, אבל אברהם אף שהיה לו בחינת מסירות נפש אבל לא לגבי יצחק.

ולענ"ד יש לומר, דהנה כל דבר וכל מאורע צריכים לראות מה יצא מזה הענין, לאחר העקידה נשבע הקב"ה לאברהם כי ברך אברכך וגו', ולא מצינו ברכה מיוחדת ליצחק, ובתפלת "לעולם יהא אדם" אומרים אַבְל אֲנַחְנו עִמָּךְ בְּנֵי בְרִיתְךָ. בְּנֵי אַבְרָהָם אֵהְבֶךָ שְׁנִשְׁבַּעְתָּ לֹא בְהַר הַמִּזְבֵּחַ. זָרַע יִצְחָק יַחֲדוּ. שְׁנַעֲקֵד עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ. ולכאורה הול"ל אבל אנחנו עמך בני אברהם "שעשה" העקידה, ומשמע דזה אינו עיקר להמשך הדורות, והעיקר מה שיצא מן העקידה שְׁנִשְׁבַּעְתָּ לֹא בְהַר הַמִּזְבֵּחַ, וזהו שרצה הקב"ה להוציא מן נסיון זה להביא השבועה כי ברך אברכך וגו', ולגבי יצחק בא הברכה שנתייחד הכל לזרעו של יצחק ולא לישמעאל, ומן העקידה נעשה יצחק זרע יצחק יחיד"ו, כנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע, העקידה היה מברר הדבר לנצח נצחים.

א גוט שבת

ממני משה שמעון ביענטה

נא לדעת מה שהנכם כותבים מו"ץ בבעלזא ווידמען, עכשיו כבר המדרש ברחוב מאריס ונקרא הבית המדרש ע"ש הגאון רבי יעקב יצחק ניימאן זצ"ל ביהמ"ד זכרון יעקב יצחק דחסידי בעלזא.

הערות לגליון "נימוקי הלכה" - על הלכות קדיש

בס"ד

לכבוד הרה"ח המזכה את הרבים וכו'
מוה"ר אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א.

קיבלתי לנכון את הגליון המוגדל מגליוני נימוקי הלכה על הלכות קדיש, והוטבו בעיני, וכמעט שלא הניח דבר קטן ודבר גדול, אך לא אוכל לסרב לבקשת מע"כ לבוא באיזהו הערות והארות, וזה החלי:

כתב בפרק א' הערה א', אי יעקב תקנו איש"ר, לפי מה דאי' בגמ' פסחים (נו.) דיעקב ענה ברוך שם כבוד מלכותו, ולא איש"ר, מוכח דלא ס"ל כתרגום ירושלמי, א"כ אין זה פשוט דיעקב אבינו תיקנו.

בפרק א' הערה ה' דאף דלשון ארמית קרוב ללשון הקודש א"כ למה אין המלאכים נזקקין לזה, רק זה הטעם בעצמו לפי שהוא לשון הנשתבש מגונה להן, ועיין בויאל משה (מאמר לשון הקודש אות כ"ד) מה שכ' כעין זה לענין לשון עברית בשם רבינו בחיי, וז"ל שם:

ובענין השינויים שעושין בלשון מבואר ברבנו בחיי פ' וירא דמצינו שהמחליף פתח בקמץ לא ימלט מאחת משתים או יהרוס הכוונה או יבוא לידי כפירה, יעיי"ש שהאריך באתה אופן מביא לידי כפירה, וכתב שזה מחכמת תורתנו האלוקית ולשונונו הקדושה והנקודות מניעות האותיות כמו שהנשמה מניעה הגוף יעיי"ש, והגם שמסיבת רוב הגליות ובלבול המדינות בשפות שונות נשתבש הלשון ואין אנו בקיאים בו, ע"ז נאמר ודגלו עלי אהבה, כמו שהביא התוס' בע"ז דף כ"ב ע"ב ד"ה רגלא דברי המדרש מנין לקורא בתורה שקרא לאהרן הרן שיוצא, פי' שאעפ"י שלא יקרא האלף, שנאמר ודגלו עלי אהבה וכו', עכ"ל.

פרק ב' סוף הערה מ', מ"ש בשם תשו' שבט הלוי אם טעה ש"ץ ואמר ליל שב"ק קדיש שלם לפני ברכת מגן אבות א"צ לחזור ולומר אח"כ קדיש, צ"ע למה והא לכאו' הוי ממש כשמו"ע ויכול לצאת בזה, כדאי' בשו"ע (סי' רס"ח סי"ג), וע"ע בהג' רעק"א (סי' קי"ד), ותשו' אגלי דבש ("ב).

פרק ד' סט"ו, לא הבאת המ"ב (סקכ"ג) לענין לענות בין הפרקים שאר אמנים, דדעת הפמ"ג בסימן נ"א וכן בחידושי רע"א בסימן זה הסכימו דכל אמן מותר לענות בין הפרקים.

פרק ד' ס"ח, לענין לענות אמנים באמצע לימוד התורה, עיין בתשו' עמק תשובה (ח"א סי' א') באריכות, ומחמיר מאוד בלומד ביחידות דצריך לענות, משא"כ בלומד עם חברותא מצדד להקל דאין צריך לענות ע"ש.

והנני בזה הדו"ש באה"ר

ברוך מיללער

כולל תו"י דרב"י מסאטמאר וומסב"ג

עוד בענין הקושיא

מדוע לא אמרו חז"ל "מבטלין ת"ת מפני הדלקת נר חנוכה"

על דבר הקושיא מדוע לא אמרו חז"ל "מבטלין ת"ת מפני הדלקת נר חנוכה" משום פרסומי ניסא, כמו שאמרו גבי מקרא מגילה.

הנה נראה ליישב בפשטות, דהנה היוונים באו "להשכיחם תורתך", ועל כן מדה כנגד מדה צריכים להתאמץ ולהתגבר ביותר בלימוד התורה בהתמדה רבה בימי החנוכה, וכמו שהאריכו בזה הספרים הקדושים, ואציין לאחדים מהם:

בשל"ה הק' (מסכת חנוכה דרך חיים תוכחת מוסר אות א') כתוב: יחשוב שבעיקר נתקן להלל ולהודות להשי"ת, כי היונים חשבו לבטל תורה ומצות, אם כן הימים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה, ובעוה"ר רוב העולם נוהגים בו ביטול תורה וחולכים אחר ההבל, ומה שרבותינו הקודמים פסקו ישיבה בימים ההם, כדי שיחזרו על לימודם שיהי שגור בפיהם ע"כ.

ובספה"ק קדושת לוי (בדרושים לחנוכה ד"ה וא"כ) האריך בנועם מוסר, שמהראוי לכל אחד אשר בשם ישראל יכונה לשום בשכלו להתמיד בתורתו יתברך, כי הם ימים ראויים לכך, דהיינו שבכל חנוכה החל להאיר עלינו הארתו יתברך מתורתו, לא לילך בקול משחקים כלל ח"ו, ובפרט שראיתי היום בעוה"ה נפרצה פירצה באחינו בני ישראל לשחוק בקארטיין, וקל בעיניהם דבר זה, אבל הוי יודעים שבכל קאר"ט יש בוודאי קליפה גדולה אשר לא ראוי להזכיר, שהדי במרומים שלא לדרוש כוונתי רק להסיר מכשול, דעו אחי ורעי כמה מכשולות יש בשחוק הזה. אחד שבודאי בעת הזאת נשכח ממנו יראת ה', והבי' נראה בעיני שהוא גזל, הג' שמטמאים את עצמם בקליפות אשר אין ראוי להביא תוך הפה. בכך אחי ורעי בקשתי מאד שאל יקל בעיניהם דבר זה, אלא יותר טוב שבעת הזאת ילמד בתורת ה' יתברך, או לילך אל תלמיד חכם הקרוב לו, לבקש תורה מפיו, או בוודאי יאיר עליו הארת הנם ויעשה לנו השי"ת נסים ונפלאות בתורתו יתברך, במהרה בימינו אמן ע"כ.

ובספה"ק בני יששכר מאמרי כסליו ומכת (מאמר ב' אות י"ב) כתב וזל"ק: הנה אמר הקדוש הרב רבי פנחס מקארין זצוק"ל ל"ז נרות של חנוכה הם כנגד ל"ז מסכתות כי התורה אור עכ"ד. ונראה לי דהיונים רצו לבטל חכמת התורה שנקרא אור, ולהגביר חכמת החיצוניות הנקרא חשך, ובעת הישועה ליהודים היתה אורה על ידי המנורה חכמת התורה, סוד תורה שבעל פה, על כן ניתן לדורות ל"ז נרות נגד ל"ז מסכתות שבתורה שבעל פה המפורשת. ומזה תתבונן גדול האיסור והפגם הנעשה בנפש מי שעוסק ח"ו בשחוק הקרטין בגימטריא שמ"ן, אשר המציאה הקליפה בימי שליטת היוונים ל"ז קלפים, זה לעומת זה, שרצו לבטל על ידי זה התורה הנתונה בידינו בל"ז מסכתות מפורשת, ורצו להגביר חכמות החיצוניות, לא באלה חלק יעקב, ליהודים היתה אורה (ר"ת גימטריא ל"ז) זו תורה, ואתה דע לך עכלה"ק. [וכעין זה הזהיר היעב"ץ בספרו מור וקציעה (ס"ח תר"ע) ובסידורו. וכ"כ החיד"א בספרו לב דוד (פרק כ"ח) שלא להוציא ימים הקדושים האלה בשחוק וקלות ראש, וע"ע בקב הישר (פרק צ"ז)].

ובספר זכרון יהודה (קצת דברי אנדה לחנוכה) הובא מה שאמר הגאון בעל מהר"ם א"ש לפרש מה שאומרים בתפלת 'על הנסים' ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, דלכאורה יש להבין אומרו "בעת צרתם", כי בודאי היה להם

צרה. ואמר, הנה בחנוכה לא גזרו על הגוף, רק על התורה הקדושה אשר רצו לבטל מהם ולהשכיח מהם שם אלקינו, והנה מצינו ביוסיפון כי היו בעת ההיא רשעי ישראל אשר הלשינו ואשר בקשו את זאת לבטל הדת מישראל. והנה כל עוד שלא היו נותנים לב על זה ולהיות מצירים על זה, לא בא להם הישועה, ורק "בעת צרתם" אשר נתנו אל לבם וצר להם עד מאוד בכיטול התורה, אזי מיד עמד להם הקב"ה והצילם מיד אויביהם, ע"כ.

וכן הביא תלמידו בשו"ת מחנה חיים (או"ח סי' ה') וז"ל: כמה פעמים עלתה במחשבה לפני ואמרתי בלבי אם אמנם שכנים דברי חכ"ל על פסוק "מי כמוכה באלים ד'" אל תקרא באלים אלא באלמים שהקב"ה ראה שמיטום ואחזות מרעיו ששרפו מקדש ד' וכל מועדי אל בארץ ובכל זאת לא פגע בהם יד ד', הן כל אלה יפעל אל עם רשעי ארץ אשר לא מזרע ישראל המה אבל בער אנכי מאיש להבין איך הקב"ה יושב ורואה עלבון התורה וחרפת לומדיה מאנשים אשר בשם ישראלים יכוננו ומזרע היהודים המה, ושאלתי לנפשי הגד נא לי למה לא יצא הקב"ה ממקומו בזרוע חשוף להראות כי יש אלקים שופט בארץ ולשלם גמול לאויביו ולמה ד' תעמוד ברחוק אם לא לנו ד' עשה למען תורתך ולמען עובדיך, כי מה יאמרו המון בית ישראל אם ישמעו הכושה והכלימה אשר עשו החוקקים חקקי און בקאנגרעם.

אמנם חטאתי כי לא ידעתי להצדיק קדוש כי יודע ד' לחשוב מחשבות בקרב כל איש ואיש, כאשר פי' אדמו"ר הגאון אמרי א"ש זצוק"ל פי' נוסחת על הניסים אשר תיקנו לאמור "זאתה עמדת להם בעת צרתם", כל זמן שעבדי ד' יוכלו לסבול רשעת פועלי און ולא ישליכו נפשם מנגד לבחר מחנק נפשם מלראות בעמל אנוש הבא חרף מערכות אלקים חיים אז גם הקב"ה יושב ודומם וסובל, כי לא יפלא ממנו דבר, אבל כאשר הגיע השעה שהקב"ה רואה שעלבון התורה מיצר לעבדיו מאוד ויבחרו מות מחיים אז גם הוא לא יסבול עוד ויצא ללחום נגד צורריו וצוררי עבדיו, וזה "זאתה עמדת להם" אבל לא מיד רק "בעת צרתם" כאשר צר להם מאוד עמד להם הקב"ה, דפח"ח ע"כ.

ועיין עוד מה שכתב הפרי מגדים ריש הלכות חנוכה (סימן תר"ע אשל אברהם ריש הסימן ד"ה נוהגין) וז"ל: ושלושה עמודי עולם תורה ועבודה וגמילות חסדים בממון ובגוף, ובטלו את ישראל בתורה ועבודה, כמו שכתבתי בספר המגיד שלי להשכיחם תורתך זה מחמת קנאה, אין חכמה כחכמת התורה. ואמנם להעבירם מחקים, שאדרבה עכו"ם מונין ישראל ואנו משיבים שאנו חייבים לעשות רצון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, חקי רצונך, ועל זה נקראים זדים, בלי שום שוגג. וזדים ביד עוסקי תורתך, על דרך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה, שנצטוינו לפלפל בה. אם כן לא זו שמסר הזדים ביד המדקדקים במקום ביותר, אף זו מסר אותם בעוסקי תורתך וששים בפלפולם, כמאמר החכם כי מי שלא טעם טעם שמחת התרת הספיקות לא טעם טעם שמחה מעולם, ושם הארכתי. ומפני זה אנו מחויבים בימי חנוכה ללמוד תורה, ועבודה בלב זו תפלה והודאה, וגמילות חסדים בממון וגוף, עכ"ל.

וא"כ יש לומר בפשטות, דכיון שכל עיקר הנס חנוכה היה להצילם מן היוונים שרצו "להשכיחם לתורתך", לא רצו להזכיר על זה שם "ביטול תורה", רק אדרבה להגביר חיילים בלימוד התורה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, בג' עמודי העולם תורה עבודה וגמילות חסדים, ולכן לא אמרו להדיא "מבטלין תלמוד תורה מפני הדלקת נר חנוכה", אע"פ שבאמת הדין כן, וכן עושים כל בית ישראל.

בנימין בערקאוויטש

כמה תירוצים לקושיית בית יוסף סימן עת"ד למה עושין שמונה ימי חנוכה מאחר שליום א' היה די שמן

ונבין שפיר דדברי הפייטן ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים, שכוונתו על עצם מציאת הפך שאירע עפ"י נס, ולכן יום ראשון הוא על המציאה ושאר הלילות זכר על ההדלקה שדלק בנס שבעת ימים, ולכן בני בינה קבעו ימי שמונה, בשיר ורננים, להודות ולהלל על נסוך ועל נפלאותיך, וק"ל.

- ג -

מספרי "אבן יקרה"

וקבעו שמונת ימי חנוכה להודות ולהלל וכו'. הנה ידוע קושיית הבית יוסף דלכאורה היה הנס רק שבעה ימים, כי על יום אחד היה שמן בכף, ואם כן למה קבעוהו על שמונת ימים. וכבר נאמרו המון תירוצים ליישב קושיא זו, וגם אנכי בעניי כבר אמרתי בכמה אופנים, ועכשיו נראה לומר בסגנון חדש.

ואפשר לומר דהנה חכמינו ז"ל ראו בעיני שכלם וברוח קדשם, שיבא הזמן שילכו ישראל בגולה זה בכה זה בכה, ובהמשך הגלות יהיו כמה אופני הגלויות, ולפעמים ישבו ישראל בטח ושאנן בגלות ולא יחסר להם מאומה.

והנה ידוע שהמנורה במקדש היה לה רק ז' קנה המנורה, וחששו חכמינו ז"ל שאם יתקנו שידליקו רק ז' ימים, ויהיו לישראל מנורות של ז' קנים, ואם כן בבוא הזמן שיהיו בגלות בשלוה, ידמה להם שהמנורות שלהם כבר יש להם אותו קדושה וחשיבות כמו המנורות של בית המקדש.

ולכן אף שבאמת לא היה הנס רק לז' ימים, עכ"ז תקנו חכז"ל שידלקו המנורה ח' ימים, כדי שיהיה המנורה של בני ישראל באופן שונה מהמנורה שהיה במקדש, כדי שיזכרו תמיד שהמה נמצאים בגלות ולא יעלה על דעתם כלל שהמנורה שלהם הוא במקום המנורה שהיה במקדש, ושפיר יתעורר לבבם לבקש מהשי"ת לבנות ביהמ"ק כבתחילה להיות כהנים בעבודתם מדליקין הנרות.

- א -

מכת"י ספר מנורת אהרן

מוזיקני הגה"צ ר' רפאל אהרן קנאפפלער זצ"ל הי"ד,
אב"ד טיניע

ידוע קושיית מרן הבית יוסף ז"ל שהקשה, למה תקנו שמונה ימים ימי חנוכה, כיון שבכף השמן הי' להדליק לילה אחת, ואם כן לא הי' דולק בנס רק ז' לילות. עיי' בט"ז סי' תר"ע, ועיי' בפר"ח באריכות. ולחיבת קודש אעתיק לכאן עוד קושי' אחדים. במהרש"א הקשה אטו לית להו לבית שמאי הא דמעלין בקודש ולא מורידין. ובפנ"י הקשה דאכתי עיקר הדבר צריך טעם למה לא השוו חכמים מדותיהן שידליקו בכל לילות בשוה, או אחד אחד או שמונה שמונה. וראיתי מביאים בשם הגאון האמיתי מו"ה משה צבי פוקס זצ"ל אבדק"ק גראסווערדיין יצ"ו בעל יד רמ"ה, כי בספר החשמונאים כתוב, שקבעו חנוכת המזבח שמונה ימים, יען אשר מעט קודם לכן לא יכלו לעשות ולחוג את חג הסוכות, שהוכרחו לברוח ולהמלט אל ההרים ואל המדבריות מפני לוחצים כי רבו. ממילא מיושבין כל הקושיות, שעשו זכר לחג הסוכות אשר לא יכלו לעשותו מעט קודם לכן, ודפח"ח וש"י.

- ב -

מכת"י ספר מנורת אהרן

בנוסח הזמר מעוז צור ישועתי, אנו מזמרים ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים וכו'. י"ל בס"ד דלכאורה קשה קושיית המפרשים למה קבעו שמונת ימי חנוכה כיון שהי' בכף שמן מספיק ליום אחד, אם כן שוב לא הי' נס רק לשבע ימים ותו לא. והוא מקושיית מרן הבית יוסף ז"ל בפירושו על הטור, עיי"ש מה שמתרץ באריכות. ומרן החיד"א ז"ל מתרץ, שבאמת לא נעשה נס כי אם לז' ימים, אמנם גם בלי נס שדלקו הנרות ח' ימים, הי' גם כן ראוי לקבוע יום טוב על מציאות הפך של שמן טהור בחותמו של כהן גדול, ולכן עושין יום ראשון זכר לנס של מציאת הפך, ושאר הלילות אנו מדליקים על אודות הנס שדלק המנורה ז' ימים רצופות, ולפי"ז אנו תופסין את קושיית הבית יוסף ז"ל לאמת.

תפילה

תפילה

ספר

ואכבדה שמך

הלכות בהנהגה בגליונות ועלונים
מתחילת ההדפסה עד תום חובת גניזה

עם באורי הלכות בשם
הנקרא בשמ"י
לטרד המקורות והמסתעף

ע"י הנעיד
משה שמעון בינעטה
מ"ץ בקהל 'מחזיקי הדת' בעלזא
מאנסי - נ"י